Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma

2027

Ympäristöterveydenhuollon palveluyksikkö
2.11.2026

1 Johdanto 3
2 Yhteinen osa 3
2.1 Toimintaympäristö 3
2.2 Henkilöstö, resurssit ja sijaistaminen 4
2.3 Ajankohtaista 5
2.4 Koulutus ja osaaminen 5
2.5 Valvontatietokanta, asianhallinta ja tietosuoja 6
2.6 Viestintä 6
2.7 Perittävät maksut 7
2.8 Käytettävät laboratoriot ja muut ulkopuoliset asiantuntijat 7
2.9 Häiriötilanteet 8
3 Elintarvikevalvonta 9
3.1 Valvontasuunnitelma 9
3.2 Painopisteet valvonnassa 11
3.3 Valvontahankkeet 11
3.4 Valvontakohderekisteri ja uudet kohteet 11
3.5 Tarkastuksen sisältö ja Oiva-järjestelmä 12
3.6 Tarkastuksen sisältö toimintatyypeittäin 12
3.7 Toimenpiteet tarkastuksen yhteydessä 12
3.7.1 Näytteenotto 13
3.7.2 Lämpötilan mittaaminen 13
3.8 Hallinnolliset pakkokeinot 13
3.9 Viranomaisnäytteet 14
3.9.1 Eläinperäisiä elintarvikkeita valmistavat tuotantolaitokset 15
3.9.2 Muut elintarvikevalvonnan kohteet 15
3.9.4 Muu näytteenotto 15
3.10 Ennalta suunnittelematon valvonta 15
3.2 Liikkuvat elintarvikehuoneistot 16
4 Terveydensuojelu 16
4.1 Valvontakohteet 16
4.2 Valvontakohteiden riskinarviointi 17
4.3 Tarkastussuunnitelma 17
4.4 Tarkastuksen sisältö 20
4.5 Tarkastuspöytäkirjan laatiminen 21
4.6 Valvonnan painopisteet ja valvontahankkeet 22
4.7 Ennalta suunnittelematon valvonta ja sidosryhmäyhteistyö 22
4.8 Viranomaisnäytteet ja niiden tutkiminen 23
4.9 Muu näytteenotto 23
5 Tupakkalain mukainen valvonta 23
5.1 Tarkastukset 24
5.2 Valvontakohteiden tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika 27
5.3 Valvontaohjelman tavoite ja valvonnan painopisteet 27
5.4 Suunnittelematon valvonta ja sidosryhmätyöskentely 28
5.5 Näytteiden ottaminen sekä tutkituttaminen laboratoriossa 28
5.6 Tupakkavalvonnan toteutumisen arviointi 28
6 Lääkelain mukainen valvonta 29

1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuolto on osa ennaltaehkäisevää kansanterveystyötä, jonka tehtävänä on yksilöön, väestöön ja elinympäristöön kohdistuva terveyden edistäminen sekä sairauksien ja tapaturmien ennaltaehkäisy. Keskeisimmät lait, joihin valvonta perustuu, ovat suunnitelmaa tehtäessä elintarvikelaki (297/2021), terveydensuojelulaki (763/1994), tupakkalaki (549/2016) ja eläinlääkintähuoltolaki (285/2023).

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on varmistaa kuntalaisille turvallinen elinympäristö, jossa ei ole terveyshaittoja aiheuttavia tekijöitä. Lainsäädännössä korostetaan toiminnanharjoittajien omaa vastuuta. Viranomaisvalvontaa kuitenkin tarvitaan, jotta toiminnot ja tuotteet olisivat määräysten mukaisia, toimijoita kohdeltaisiin tasapuolisesti, kuluttajansuojan turvaamiseksi sekä toimijoiden hyvien tuotantoedellytysten takaamiseksi. Ympäristöterveydenhuollon toimilla pyritään varmistamaan myös toimialueen eläinten terveys ja hyvinvointi.

Ympäristöterveydenhuollon erityislainsäädäntö edellyttää kuntia laatimaan ja hyväksyttämään säännöllistä valvontaa koskevan ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman. Tarkoituksena on, että valvonta olisi laadukasta, tasapuolista, säännöllistä ja terveyshaittoja ennaltaehkäisevää. Suunnitelmaa laadittaessa on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelmaluonnos vuosille 2025-2028, toimialakohtaisine osuuksineen (terveydensuojelun valvontaohjelman päivitys vuosille 2025-2028, tupakkalain valvontaohjelman päivitys vuosille 2025-2028 sekä elintarvikevalvonnan osalta Suomen elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma 2025-2028 ja valvonnan painopistetaulukot vuosille 2025-2028). Lisäksi on käytetty Ruokaviraston ohjetta valvontayksikön elintarvikevalvontasuunnitelmasta. Näin suunnitelmalla on vahva normatiivinen perusta, mutta toisaalta se on nähtävä valvontayksikön omana työkaluna. Suunnitelmassa nivoutuvat yhteen yksikön oma toimintaympäristö ja kehittämistoimet sekä valtakunnalliset painotukset valvonnassa. Eläinlääkintähuollon alakohtainen suunnitelma ei sisälly ympäristöterveydenhuollon suunnitelmaan vaan laaditaan erikseen.

Ohjelmakaudelle 2025-2028 valvonnan teemaksi on valittu vaikuttava valvonta ja ydintehtävät. Teemaa on tarkoitus toteuttaa esimerkiksi kartuttamalla osaamista, panostamalla tietoperusteisuuteen valvonnassa sekä varautumalla.

2 Yhteinen osa

Ympäristöterveydenhuollosta vastaavana viranomaisena toimii Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan yhteinen ympäristölautakunta. Ympäristöterveydenhuollon palveluyksikkö toimii ympäristöpalveluiden toimintayksikössä. Eläinlääkintähuolto on siirtynyt Haminan kaupungin järjestettäväksi vuoden 2024 alussa.

2.1 Toimintaympäristö

Toimintaympäristönä ovat Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan alueet kattava yhteistoiminta-alue (taulukko 1).

Taulukko 1. Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan avainlukuja.

	Kotka	**Pyhtää**
Väkiluku	49 862*	4 999*
Pinta-ala	950 km^2	781 km^2
Maapinta-ala	272 km^2	325 km^2
Ruotsinkielisten osuus	0,9 %	6,5 % (kaksikielinen)

* Tilastokeskus, tilanne 2026

2.2 Henkilöstö, resurssit ja sijaistaminen

Kotkan ympäristökeskuksen ympäristöterveydenhuollon käytettävissä on 8,7 henkilötyövuotta. Henkilöiden tehtävänkuvat eroavat toisistaan jonkin verran tehtäviin erikoistumisen vuoksi (taulukko 2). Hygieenikkoeläinlääkärin virka on Kouvolassa, mutta työpanoksesta noin kolmasosa on varattu yksikön käyttöön. Lisäksi lasketaan praktikkoeläinlääkäreiden sekä valvontaeläinlääkärin työpanosta yhteensä 2,5 htv.

Taulukko 2. Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikön käytettävissä olevan/suunnitellun henkilöstön tehtäväalueet.

Nimi	Nimike	Tehtäväalueet yleisesti
Tuomas Hiltunen	ympäristöterveyspäällikkö	ympäristöterveydenhuollon esihenkilötehtävät, kaavalausunnot, varautuminen
Jenny Holm	ympäristöterveyssuunnittelija	suunnittelu, terveydensuojelu, elintarvikevalvonta, laivatarkastukset
Sanni Manninen	terveystarkastaja	terveydensuojelu, savuttomuusvalvonta
Emma Muurinen	terveystarkastaja	terveydensuojelu, elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Mirva Lahtela	terveystarkastaja	terveydensuojelu, elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Mikko Hautamäki	terveystarkastaja	elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta, terveydensuojelu, kansainväliset ruumiinsiirrot, lääkelain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Tarja Kemppainen	terveystarkastaja	elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta sekä tupakointitilojen valvonta, terveydensuojelu, lääkelain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Elina Lehtonen/ Maria Korhonen	toimistosihteeri	toimistotyöt
N.N.	hygieenikkoeläinlääkäri	laitosvalvonta, sivutuotevalvonta, eläintautivalvonta

Valvontatehtäviä suorittavat viisi terveystarkastajaa, ympäristöterveyssuunnittelija, ympäristöterveyspäällikkö ja osa-aikainen hygieenikkoeläinlääkäri. Toimistotehtäviä hoitavat toimistosihteerit. Henkilöstöresurssien jakautuminen esitetään seuraavassa taulukossa (taulukko 3).

Taulukko 3. Ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssit.

Henkilöresurssi	Työpanos (htv)
ympäristöterveyspäällikkö	1
ympäristöterveyssuunnittelija	1
terveystarkastaja	5
toimistosihteeri	1,2
hygieenikkoeläinlääkäri	0,3
Kaikki yhteensä	**8,5**

Valvontaan, suunnitteluun ja asiakaspalveluun käytettyä työpanosta voidaan pitää valvontayksikön ydintoimintona (taulukko 4). Lisäksi henkilöresursseja käytetään esimerkiksi hallinnollisiin tehtäviin ja eläinlääkintähuoltoon. Resurssien pitäisi olla riittävän suuret valvonnan toteuttamiseen mutta käytännössä valvontaresurssissa on puutetta tekemättä jääneiden rästitarkastusten vuoksi.

Taulukko 4. Ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssien kohdentaminen.

Tehtävä	Työpanos (htv)
valvonta, suunnittelu, asiakaspalvelu	6,3 (josta elintarvikevalvontaan 3,0 htv, terveydensuojeluun 2,9 htv ja tupakkavalvontaan 0,4 htv)
yleinen toimistotyö, johtaminen, hallinnolliset tehtävät	2,2
Yhteensä	**8,5**

Kotkassa valvontahenkilöstö on muodostanut työpareja. Lomat ja muut poissaolot pyritään järjestämään siten, että työparin muodostavista henkilöistä toinen on aina paikalla. Tämä sijaisjärjestely on koettu selkeäksi ja toimivaksi. Ulkopuolisia sijaisia on palkattu esimerkiksi pidempien virkavapaiden ajaksi.

2.3 Ajankohtaista

Valvontakaudella 2025-2028 toteutetaan yhteisen valvontaohjelman teemaa, joka on vaikuttava valvonta ja ydintehtävät. Valvontakaudella painotetaan toiminnan tietoperusteisuutta, osaamista sekä varautumista. Valvontaohjelman teeman, terveydensuojelulain ja tupakkalain mukaisten valvontaohjelmien painopisteiden ja omien valvontahankkeiden edistymistä hallinnoidaan vuosikellolla, jonka toteutumista seurataan tarkastajapalavereissa. Valvontaohjelman teemaa on jaettu pienemmiksi kokonaisuuksiksi koko valvontakaudelle ja edelleen vuoden eri kuukausille. Tietoperusteisuuden lähtökohtana on valvontatietokannan, myöhemmin Vatin, ajantasaisuus ja sieltä saatavan valvontatiedon käyttäminen toiminnan kehittämisessä. Tietoperusteisuutta painotetaan käyttämällä hyväksi valvontatietokannasta saatavaa dataa sekä valvonnasta kertyvää tietoa. Valvontaa voidaan esimerkiksi painottaa tietoperusteisesti osa-alueittain.

Perusmaksujen perimisen myötä olisi tarkoitus lisätä maksuttoman työn osuutta, eli esimerkiksi asiakkaille annettavan ohjauksen määrää. Ohjauksen ja neuvonnan keinoja kehitetään, jotta niitä saataisiin tarjottua mahdollisimman kattavasti ja kohderyhmät tavoittaen. **Vuodelle 2027 laaditaan ympäristönsuojelun kanssa yhteinen, monipuolinen viestintäsuunnitelma sosiaalisen median kanavaa varten. Elintarvikevalvonnan osalta ohjaus painottuu valvontahankkeisiin, joista kerrotaan myöhemmin tässä suunnitelmassa.**

Elintarvikevalvontaa, terveydensuojeluvalvontaa sekä tupakkalain mukaista valvonta yhdistetään tapahtumavalvonnan osalta. Tarkoituksena on antaa ohjausta ja jalkautua erilaisiin yleisötapahtumin aiempaa kattavammin. Työpanosta jaetaan useammalle valvojalle, lomaajat huomioiden. Tällöin useampi tarkastaja perehtyy tapahtumien valvontaan ja käytänteitä saadaan yhtenäistettyä.

2.4 Koulutus ja osaaminen

Ympäristöterveydenhuollon viranomaisvelvoitteiden hoitaminen vaatii jatkuvasti enemmän asiantuntemusta. Valvontahenkilöstön asiantuntemus on myös yksi laadukkaan valvonnan tärkeimmistä osatekijöistä. Laaja maksullisuus lisää myös osaltaan vastuuta valvonnan laadusta. Kotkan ympäristöterveydenhuollon palveluyksikössä toimiva valvontahenkilöstö on pätevää. Mikäli työntekijä kokee tarvitsevansa lisäkoulutusta pystyäkseen hoitamaan työtehtävänsä, hän kertoo asiasta esimiehelle. Toimintayksikkö on varautunut siihen, että valvonnan henkilökuntaa koulutetaan vuosittain ja säännöllisesti.

Ympäristöterveydenhuollon yhteisessä valtakunnallisessa valvontaohjelmassa (2025-2028) suositellaan keskimääräiseksi koulutusmääräksi kahdeksaa päivää viranhaltijaa kohden. Kotkassa tämä tarkoittaa ympäristöterveydenhuollon valvontahenkilöstön osalta yhteensä 56 koulutuspäivää vuodessa. Koulutustilaisuuksia järjestävät pääsääntöisesti keskusvirastot eli Ruokavirasto ja Lupa- ja valvontavirasto (jatkossa LVV).

Osaamista kehitetään järjestämällä vuoden aikana muutamia työpajoja, joissa syvennetään esimerkiksi tietosuoja-asioita ja arkistointia käytännön tasolla.

Myös omatoimiseen tiedonhankkimiseen kannustetaan. Tietoa on saatavilla esimerkiksi Ruokaviraston ylläpitämässä Pikantti-ekstranetissä sekä LVV:n Tesu-ekstranetissä. Kotkan kaupunki järjestää lisäksi työntekijöilleen erilaisia kouluttautumismahdollisuuksia.

Osaamista on mahdollista lisätä myös osallistumalla aktiivisesti esimerkiksi erilaisiin valvontaverkostoihin, keskustelutilaisuuksiin sekä -ryhmiin.

Valvontayksikön käytössä on taulukko, jolla seurataan koulutuksiin osallistumista ja koulutusten jakautumista valvontahenkilökunnan kesken. Käytyjä koulutuksia seurataan keräämällä tietoja koulutustaulukkoon, johon merkitään koulutuksen aihe, ajankohta, järjestäjä sekä lainsäädäntö, johon liittyviä asioita koulutuksessa käsiteltiin. Aiempina vuosina koulutuspäiviä on kertynyt keskimäärin kuudesta kymmeneen viranhaltijaa kohti. Koulutusmateriaalit kerätään lisäksi yhteiselle verkkoasemalle kaikkien käytettäviksi.

2.5 Valvontatietokanta, asianhallinta ja tietosuoja

Valvontatietokantaan eli Vatiin kirjataan kaikki valvontakohteita koskevat tiedot ja niihin kohdentuvat toimenpiteet, sisältäen tarkastukset, havainnot ja näytteenotot. Tietokannassa määritetään myös jokaisen suunnitelmallisesti valvottavan kohteen tarkastustiheys, riskinarviointiin perustuen. Lisäksi käytössä on erillinen hallintodiaari. Valvontakohteita koskevat asiakirjat arkistoidaan. Uudet kohteet lisätään Vatiin pääsääntöisesti vireille tulon myötä. Vireille tulon muoto voi vaihdella, ollen esimerkiksi toimijan hakemus tai ilmoitus, toisen viranomaisen tekemä asian käsittelyn siirto tai viran puolesta suoritettu tiedonhankkiminen. Vatin päivittäminen on luonteeltaan jatkuvaa.

Vatille on laadittu tietosuojaseloste: https://www.kotka.fi/wp-content/uploads/2024/10/tietosuojaseloste-Ymparistoterveydenhuollon-valvontatietokanta-2024.pdf
Lisäksi tietosuojaselosteet on laadittu yksikön omassa käytössä oleville e-lomakkeille.

2.6 Viestintä

Viestintä on tärkeässä asemassa valvonnan näkyvyyden lisäämisessä. Ympäristöterveydenhuollon viestinnästä vastaa ympäristöterveyspäällikkö.

Paitsi asiakkaiden ja eri alojen toimijoiden suuntaan, myös poliittisten päättäjien suhteen valvontaa täytyisi saada näkyvämmäksi. Viestinnän osa-alueita ovat esimerkiksi sisäinen viestintä, asiakaspalvelu, kohderyhmien opastus ja kouluttaminen sekä tiedottaminen. Kohderyhmiä ovat puolestaan kuntalaiset, elinkeinonharjoittajat, toiset viranomaiset ja muut asiakkaat.

Sisäistä viestintää tehdään yksikössä sähköpostitse sekä Teamsin keskusteluissa ja tiimeissä. Kokoonnumme myös tarkastajapalaveriin joka toinen viikko.

Asiakkaiden ohjaamista ja neuvontaa toteutetaan valvontakäyntien lisäksi esimerkiksi ylläpitämällä verkkosivuja ja kirjoittamalla ohjeita. Usein asiakkaisiin ollaan yhteydessä myös puhelimitse ja sähköpostitse. Ympäristöterveydenhuollolla on ympäristönsuojelun kanssa myös yhteinen Facebook-kanava, jossa voidaan julkaista erilaisia tiedotteita ja jakaa esimerkiksi Ruokaviraston, LVV:n tai STUK:n viestintää.

Ympäristöterveydenhuolto toimii erilaisissa sidosryhmissä, kuten sisäilmaryhmissä. Tällöin viestijänä toimii sidosryhmä, esimerkiksi koulun sisäilmaryhmä viestii tilanteesta vanhemmille ja opettajille.

Ympäristölautakunnalle viestitään etenkin suunnitelmia ja toteumia hyväksytettäessä. Tarvittaessa asioita voidaan esitellä ympäristölautakunnan kokouksissa.

Ympäristöterveydenhuollon valvontahankkeiden tuloksista tiedotetaan toimijoiden lisäksi myös kuntalaisia. Kuntalaisille viestittäessä verkkosivut ja sosiaalisen median kanava toimivat parhaiten. Elintarvikkeiden tai talousveden aiheuttamista vaaratilanteista ja toimenpiteistä niiden torjumiseksi on varauduttu tiedottamaan tarvittaessa tiedotusvälineiden kautta. Myös vaaratiedotteen antaminen on mahdollista kunnan terveydensuojeluviranomaiselle. Häiriötilanneviestinnässä on apua saatavissa esimerkiksi kaupungin viestintäyksiköstä, pelastuslaitokselta tai talousvesilaitokselta. Häiriötilanneviestintää on kuvattu häiriötilannesuunnitelmassa.

2.7 Perittävät maksut

Suunnitelmallinen valvonta on toiminnanharjoittajalle maksullista. Maksut määritellään siten, että ne vastaavat suuruudeltaan enintään valvontasuoritteesta aiheutuneita kustannuksia. Tupakanmyynti ja nikotiinikorvausvalmisteiden myynti muualla kuin apteekeissa on ollut poikkeus, koska maksut on kerätty tarkastusmaksujen sijaan vuosittaisina valvontamaksuina.

Vuodesta 2022 alkaen useilta elintarvikelain ja terveydensuojelulain mukaisesti valvottavilta kohteilta on peritty tarkastusmaksujen lisäksi perusmaksut, mikä on parantanut ympäristöterveydenhuollon kustannuspohjaa.

2.8 Käytettävät laboratoriot ja muut ulkopuoliset asiantuntijat

Ympäristöterveydenhuollon viranomaisnäytteet (elintarvike-, uimavesi- ja talousvesinäytteet) toimitetaan pääsääntöisesti tutkittavaksi Kymen Ympäristölaboratorio Oy:n laboratorioon. Viranomaisnäytteet tulisi tutkia Ruokaviraston hyväksymässä, akkreditoidussa laboratoriossa.

Kymen Ympäristölaboratorio Oy	
Osoite:	Patosillantie 2, 45700 Kuusankoski
Puh. toimisto:	05 544 3300
Sähköposti:	info@kymlab.fi
Aukioloaika:	ma-to: 8.00-16.00, pe: 8.00-14.00

Mikäli näytteiden analysoiminen Kymen Ympäristölaboratoriossa ei onnistu, voidaan sopia erikseen näytteiden lähettämisestä muualle. Näytteet lähetään tällöin hinnastojen ja logistiikan perusteella valittavaan edulliseksi katsottavaan laboratorioon. MetropoliLab Oy:llä on hyvin kattava analyysitarjonta.

MetropoliLab Oy	
Osoite:	Viikinkaari 4, Cultivator II, 00790 Helsinki
Puh. toimisto:	010 391 350
Sähköposti:	metropolilab@metropolilab.fi
Aukioloaika:	ma-pe: 8.00-16.00

Tullilaboratoriolla on myös joitakin virusanalytiikan menetelmiä akkreditoituna ja Ruokavirasto tutkii useita patogeeneja valvontayksiköille veloituksetta epidemiaselvityksissä, kun RYMY-ilmoitus on tehty.

Asumisterveyteen liittyviä näytteitä tutkitutetaan Työterveyslaitoksen Helsingin (pölyn koostumus, kuidut) ja Kuopion toimipaikoissa (mikrobitutkimukset ilma-, pinta- ja materiaalinäytteistä) tai muussa Ruokaviraston hyväksymässä laboratoriossa.

TTL/Helsinki	
Osoite (käynti / posti):	Topeliuksenkatu 41 b, 00250 Helsinki / PL 40, 00032 TYÖTERVEYSLAITOS
Puh.	030 474 2964

TTL/Kuopio	
Osoite	Neulaniementie 4, 70201 Kuopio / Työympäristölaboratoriot,
(käynti / posti):	00032 TYÖTERVEYSLAITOS
Puh.	030 474 2262

Ulkopuolisia asiantuntijoita on mahdollista käyttää valvonnan tukena erityisesti asumisterveyteen liittyvissä selvityksissä. Ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyys toimia edellä mainituissa tehtävissä arvioidaan STM:n nimeämien ja valvomien toimijoiden toimesta. Pätevyys on aina henkilökohtainen ja sen myöntäminen perustuu henkilön koulutustaustaan ja/tai osaamistestin läpäisemiseen. Sertifiointi on voimassa viisi vuotta kerrallaan ja henkilön pätevyys tehtäviin tarkastetaan julkisesta tietojärjestelmästä. Asiantuntijan tulee ylläpitää ammattitaitoaan ja tarvittaessa sertifiointi voidaan perua.

2.9 Häiriötilanteet

Ympäristöterveydenhuollon erityistilanteita varten on olemassa häiriötilannesuunnitelma, jota ylläpidetään ja päivitetään vuosittain. Jatkossa kehitetään yhteistyötä edelleen häiriötilannesuunnitelmaan liittyvien sidosryhmien, **erityisesti Kymen hyvinvointialueen ja valvonta-alueen kuntien,** kanssa ja huolehditaan, että ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelma liitetään yhteistoimialueen kuntien valmiussuunnitelmaan. Yksikkö osallistuu myös erityyppisiin valmiusharjoituksiin, joista on saatu esimerkiksi ideoita häiriötilannesuunnitelman ja verkkosivujen kehittämiseen.

Kotkassa toimii työryhmä, jonka tehtävänä on selvittää elintarvike- ja vesivälitteisiä epidemioita. Valtioneuvoston asetuksen (978/2022) mukaisesti selvitystyöryhmään kuuluu hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaava lääkäri, hyvinvointialueen tartuntatautiyhdyshenkilö, elintarvikelaissa (297/2021) ja terveydensuojelulaissa (763/1994) tarkoitettua valvontaa johtava viranhaltija, kunnan virkaeläinlääkäri ja kunnan elintarvikkeiden, talousveden ja uimaveden laatua valvovat viranhaltijat sekä alueen vesihuollosta vastaavan tahon edustaja. Selvitystyöryhmään voidaan tarvittaessa kutsua myös muita asiantuntijajäseniä, kuten esimerkiksi vesilaitoksen vastaava hoitaja, keskuskeittiön tai keskusviraston edustaja. Työryhmä kokoontuu epidemioiden yhteydessä tarvittavassa määrin. Varsinaisesta selvitystyöstä työryhmä on laatinut toimintaohjeen, josta käy tarkemmin ilmi tehtäväjako ja tarvittavat toimenpiteet epidemiatilanteessa. Ruokamyrkytysepidemioiden sekä talous- ja uimavesivälitteisten epidemioiden selvittäminen tapahtuu kunnan kustannuksella. Talousarviossa on varauduttu epidemioista aiheutuviin tutkimuskustannuksiin.

Työryhmän tehtävät epidemian selvitystyössä:

- selvitystyön käynnistäminen kaikilla eri osa-alueilla nopeasti (tarkastukset, näytteiden tutkimus, epidemiologinen tutkimus)
- epäilyilmoituksen teko Ruokavirastoon/Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle/LVV:oon
- huolehtia, että kaikki epidemian selvittämiseksi tarvittavat tutkimukset suoritetaan
- epidemian hallintaan tähtäävien toimenpiteiden koordinointi
- huolehtia tiedonkulusta eri tutkimuksia tekevien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa
- yhteydenotto muihin viranomaisiin tarvittaessa
- epidemiasta tiedottaminen
- johtopäätöksien tekeminen epidemian aiheuttajasta ja lähteestä
- selvitysilmoituksen ja -raportin teko Ruokavirasto/THL/LVV

Erityyppisiin terveysvaaratilanteisiin on varauduttu kouluttamalla henkilöstöä sekä ylläpitämällä valmiutta poikkeustilanteisiin. Mahdolliset terveysvaaratilanteet ja niiden takia tehdyt selvitykset ja toimenpiteet kirjataan Vatiin. Kymen Ympäristölaboratorio Oy on sitoutunut tekemään analyysejä

myös normaalin työajan ulkopuolella. Näistä näytteistä sovitaan aina erikseen analysoivan laboratorion kanssa. Menettelytavat sekä se, kuinka tulokset ilmoitetaan valvontayksikköön, on kuvattu yksikön häiriötilannesuunnitelmassa. Ympäristöterveydenhuolto varautuu budjetissaan vuosittain elintarvike- tai vesivälitteisten epidemiaselvitysten yhteydessä tutkittavista näytteistä aiheutuviin kustannuksiin.

2.10 Valvontasuunnitelman ja sen toteutumisen arviointi

Ruokavirasto ja LVV arvioivat valvontasuunnitelman sisältöä ja kattavuutta jatkuvan parantamisen periaatteen näkökulmasta. Saatu palaute otetaan vastaan ja sitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Kunnan tulee arvioida edellisen vuoden valvontasuunnitelman toteutumista ympäristöterveydenhuollon toiminnasta vastaavassa monijäsenisessä toimielimessä. Kotkassa toimielin on ympäristölautakunta, jolle arviointi toimitetaan käsittelyyn alkuvuodesta. Ympäristölautakuntaa varten tehtävässä arvioinnissa tarkastellaan toteutuneiden suunnitelmallisten tarkastusten kattavuutta eri toimialoilla sekä toteutuneiden tarkastusten määriä verrattuna suunnitelmaan. Mikäli suunniteltuihin tavoitteisiin ei ole päästy, toteutumisen arvioinnissa avataan syitä ja perustellaan miksi tavoitteet eivät toteutuneet. Toteumaan lasketaan myös muiden suoritteiden, kuten käsiteltyjen ilmoitusten, tehtyjen päätösten ja näytteenottojen lukumääriä. Toteumassa arvioidaan valtakunnallisten ja itse asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä valvonnan vaikuttavuutta. Lisäksi arvioidaan resurssien riittävyyttä, mahdollisia kehitystarpeita sekä saatujen tulojen määrää ja kohdentumista. Toteumassa kerrotaan sanallisesti mihin resursseja on vuoden aikana käytetty ja mitä vuosi on pitänyt sisällään. Samoin esitetään vaadittavat toimenpiteet, jotta tavoitteet toteutuisivat seuraavalla tarkastelujaksolla.

Lautakuntaa varten vuosittain laadittavan toteuman lisäksi yksikössä tarkastellaan välitoteumia. Välitoteumia otetaan kahden kuukauden välein vuoden aikana ja niissä arvioidaan toteutuneiden suunnitelmallisten tarkastusten määriä verrattuna suunnitelmaan kunkin valvottavan lain osalta. Jatkuvan parantamisen (plan, do, check, act) periaatetta pyritään toteuttamaan kehittämällä toimintaa. Saatuja valvontatietoja pyritään hyödyntämään toiminnan suunnittelussa ja valvontatyön kehittämisessä. Jokainen viranhaltija osallistuu koulutuksiin ja sitä kautta kasvattaa omaa ammattitaitoaan. Myös yksikön hallinnollista osaamista kehitetään.

3 Elintarvikevalvonta

3.1 Valvontasuunnitelma

Valvonnan suunnittelu perustuu yhteisiin kehitysteemoihin, joita ovat valmius, varautuminen ja huoltovarmuus, vastuullisuus ja kestävyys sekä teknologia ja tieto. Elintarvikeketjun valvonnassa pyritään myös toteuttamaan jatkuvan parantamisen periaatetta, eli toimintaa pyritään parantamaan aiempien valvontatulosten perusteella.

Valvontasuunnitelman tarkoituksena on lisätä elintarvikevalvonnan suunnitelmallisuutta. Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-aluetta koskeva elintarvikevalvonnan suunnitelma laaditaan vuosittain. Vuoden 2027 suunnitelmassa on otettu huomioon Elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma 2025-2028 ja valvonnan painopistetaulukot 2025-2028, päivitys vuodelle 2027. Valvontasuunnitelmassa on huomioitu ohje Elintarvikehuoneiston ja kontaktimateriaalitoiminnan riskiluokitus ja elintarvikelainsäädännön mukaisen valvontatarpeen määrittäminen (1028/04.02.00.01/2022/6). Alkutuotannon osalta sovelletaan Ruokaviraston ohjetta Alkutuotannon elintarvikevalvonta ja riskinarviointi (242/04.02.00.01/2023).

Valvontasuunnitelmaan sisällytetään toimintaluokkakohtainen, suuntaa antava suunnitelma vuoden aikana toteutettavista tarkastuksista ja arvio tarkastuksiin kuluvasta ajasta. Näiden lisäksi tarkastetaan edellisenä vuonna tarkastamatta jääneet kohteet sekä varaudutaan tekemään seurantatarkastuksia. Toimintakohtainen suunnitelma laaditaan vuoden vaihtuessa, kun rästiin jääneet tarkastukset ovat tiedossa. Tämä suunnitelma otetaan Vatista ja sen oikeellisuus perustuu siihen, että

tietokantaan on syötetty riittävät ja oikeat tiedot toiminnoista. Tällöin Vati laskee riskiluokituksen mukaisesti, eli toiminnan sisältämän riskin ja toiminnan laajuuden perusteella, tehtävät tarkastukset. Mahdolliset muutokset riskiluokitukseen nähden ja perusteet muutoksille kirjataan Vatiin toimintaa valvovan tarkastajan toimesta. Tarkastustiheyttä voidaan laskea, mikäli toimintaa harjoitetaan alle kuusi kuukautta kerrallaan, kohteella on hyvä valvontahistoria, valmistettavaan tuotteeseen liittyvät riskit ovat pieniä tai toimintaa on vain osan aikaa vuodesta. Vastaavasti tarkastustiheyttä voidaan nostaa hiukan tarvittaessa. Suunnitelmat perustuvat aina riskiluokituksiin, eivät käytössä oleviin resursseihin.

Alkutuotannon kohteisiin sovelletaan Ruokaviraston ohjetta ”Alkutuotannon elintarvikevalvonta ja riskinarviointi”. Tarkastuksia pyritään tekemään ohjeen suositusten mukaan niin että kohteen valvontahistoria huomioidaan. Vähäriskisiin kohteisiin ei tehdä suunnitelmallista valvontaa mutta kohde kirjataan Vatiin ja tarpeen mukaan toimijalle annetaan neuvontaa. Tarkastus voidaan tehdä, mikäli se katsotaan aiheelliseksi sekä esimerkiksi valitusten tai ruokamyrkytysepäilyn perusteella.

Yksittäinen toimija voi pyytää halutessaan oman elintarvikevalvonnan kohteensa tarkastustiheyden tiedoksi tarkastajalta. Jos tarkastustiheyttä on muutettu ohjeistettuun tarkastustiheyteen nähden, ilmoitetaan tästä toimijalle esimerkiksi valvontakäynnin yhteydessä.

Taulukko 5. Suunnitelmalliset elintarvikevalvonnan tarkastukset valvonta-alueen toimintoihin toimintaluokittain ja -tyypeittäin. Tarkastustiheydet vaihtelevat kohteittain, taulukossa on ilmoitettu vaihteluvälit. Tarkastusten määrät ovat tässä vaiheessa arvioita.

Toimintaluokka	Toimintatyyppi	Tarkastus-tiheys (tarkastusta vuodessa)	Valvonta-suunnitelmaan kuuluvat toiminnat	Tarkas-tukset 2027
Alkutuotanto	Kalastus, munantuotanto, maidontuotanto, hunajantuotanto, lihantuotanto, peltoviljely, puutarhaviljely avomaa	0-1	246	8
Elintarvikkeiden valmistus, ei maito/liha/kala/ muna/vilja-kasvis	Makeisten valmistus, yhdistelmätuotteiden valmistus, juomien valmistus, muu valmistus	0,35-2	8	4
Elintarvike-kontakti-materiaalit	Elintarvikekontaktimateriaalien jakelu tai markkinointi, elintarvikekontaktimateriaalien valmistus tai jatkojalostus	0,35-1	15	6
Elintarvikkeiden kuljetukset	Elintarvikkeiden kuljetus, elintarvikkeiden kuljetus jäähdytettynä, elintarvikkeiden pakastekuljetus	0,35-2	12	4
Elintarvikkeiden myynti	Elintarvikkeiden tukkumyynti, elintarvikkeiden vähittäismyynti	0,35-2	182	88
Elintarvikkeiden tarjoilu	Grilli- tai pikaruokatoiminta, kahvilatoiminta, pubitoiminta, ravintolatoiminta, suurtalous/ keskuskeittiötoiminta, pitopalvelu, suurtalous/ laitoskeittiö, suurtalous/tarjoilukeittiötoiminta	0,35-3	345	152
Elintarvikkeiden varastointi ja pakastaminen	Eläimistä saatavien elintarvikkeiden varastointi, muu elintarvikkeiden varastointi, elintarvikkeiden pakastaminen	0,35-2	11	3
Kala-ala	Kalajalosteiden valmistus, tuoreiden kalastustuotteiden käsittely	1-6	5	10
Liha-ala	Jauhelihan valmistus, lihavalmisteiden valmistus (kypsä), leikkaamo, raakalihavalmisteiden valmistus	1-6	7	20
Vienti ja tuonti	Elintarvikkeiden maahantuonti	0,35-2	3	3

Vilja- ja kasvisala	Kasvis-, marja- ja hedelmätuotteiden valmistus, leipomotuotteiden valmistus/helposti pilaantuvia, leipomotuotteiden valmistus/ei helposti pilaantuvia, myllytoiminta	0,35-2	24	19
		YHTEENSÄ	**858**	**317**

Taulukon suunnitelmalliset tarkastukset vaativat noin **147** henkilötyöpäivän eli noin **0,7** htv valvontaresurssin, jos yhteen tarkastukseen varataan keskimäärin **3,5** h työaikaa. On kuitenkin huomioitava, että työaika voi vaihdella suurestikin ja joskus epäselvien tapausten selvittäminen voi viedä runsaasti aikaa. Taulukon tarkastusten lisäksi tarkastetaan alueella lyhytaikaisesti toimivia liikkuvia elintarvikehuoneistoja **ja ruoka-aputoimintoja** tarpeen mukaan. Valvontaresursseja varataan myös seurantatarkastuksiin, joiden lukumääräksi arvioidaan **16 %** suunnitelmallisten tarkastusten määrästä. Tällöin suunnitelmallisten tarkastusten määrä olisi **368** kpl. Seurantatarkastukset ovat usein sisällöltään suppeampia. Kun elintarvikevalvontaan on varattu resursseja 3,0 htv, olisi siitä varattava lähes kolmasosa suunnitelmallisiin tarkastuksiin ja seurantatarkastuksiin.

3.2 Painopisteet valvonnassa

Yhteisiä kehitysteemoja toteuttavia toimenpiteitä kunnallisille valvontayksiköille vuodelle 2027 ovat lähinnä teknologiaan ja tietoon liittyviä. **Kuntien tehtävät vuodelle 2027 ovat HACCP-koulutuksiin osallistuminen, valvojan työkalupakin tuotevalvonnan käsikirjan kommentointi ja vesiviljelyn valvonnan tilanteen kartoittamiseen osallistuminen.**

3.3 Valvontahankkeet

Haminan elintarvikevalvonnan kanssa toteutetaan hävikkiruokaa koskeva valvontahanke liittyen ruoka-apuun luovutettavaan ruokaan ja elintarvikkeisiin ja edullisemmin myytäviin ns. rescue-annoksiin. Elintarvikealan toimijoita on tiedotettu valvontahankkeesta jo vuoden 2024 lopulla. Hanketta varten tehdään suunnitelma ja asiaan tullaan kiinnittämään huomiota suunnitelmallisilla tarkastuksilla vuosina 2025 ja 2026. Loppuraportti laaditaan ja julkaistaan vuoden 2027 alussa. Hankkeen tarkoituksena on tukea ruokahävikin päätymistä ihmisravinnoksi turvallisesti.

Valvontayksikön hankkeessa Haminan elintarvikevalvonnan kanssa valvotaan paistorasvojen laatua pikaruokapaikoissa, grilleissä ja uppopaistamista harjoittavissa ravintoloissa. Kohteille laaditaan ohjauskirje vuoden alussa ja itse valvonta tehdään vuoden aikana. Valvonta pitää sisällään myös rasvan laadun selvittämisen mittarilla, joka vuokrataan projektia varten. Mikäli saadaan heikkoja tuloksia, pyritään suorittamaan uusintamittaukset. Loppuraportti on tarkoitus laatia vuoden 2028 alkupuolella.

Lisäksi painotetaan elintarvikelakiin suunnitelluista muutoksista energiajuomien ikärajoitusten valvontaa esimerkiksi kioskeissa ja myymälöissä.

3.4 Valvontakohderekisteri ja uudet kohteet

Elintarvikevalvonnan suunnitelmallisen valvonnan piiriin kuuluu Kotkassa ja Pyhtäällä yhteensä noin 600 toimintoa, joiden lisäksi alkutuotannon toimintoja on noin 250 ja valvonta-alueella vierailevia liikkuvia myyntilaitteita noin 100. Tiedot valvontakohteista, niissä suoritetuista tarkastuksista, havainnoista ja näytteenotosta kirjataan ympäristöterveydenhuollon Vati-järjestelmään.

Uudet valvontakohteet tulevat elintarvikevalvonnan tietoon tavallisimmin toimijan aloitteesta, kun tämä jättää ilmoituksen tai hyväksymishakemuksen elintarvikehuoneistosta viranomaiselle. Nykyisin suurin osa elintarvikehuoneistoista on ilmoitusmenettelyn piirissä. Näille kohteille ei tehdä järjestelmällisiä ennakkotarkastuksia tai lupakäsittelyä. Laitoksilta vaaditaan edelleen entisen kaltainen hyväksymismenettely, omavalvontasuunnitelman hyväksymistä lukuun ottamatta.

Elintarvikehuoneistoilmoituksen käsittelyyn on arvioitu kuluvan kahden tunnin työaika. Käsittelyssä

elintarvikealan toimija, huoneisto ja ilmoitetut toiminnat kirjataan lisätietoineen valtakunnalliseen rekisteriin. Vaihtoehtoisesti sähköisesti tulleiden ilmoitusten tiedot tarkastetaan ja kuitataan Vatin ilppa-osiossa. Ilmoituksen käsittelyn yhteydessä on uudelle valvontakohteelle tarkoitus tehdä alustava riskinarviointi. Elintarvikealan toimija saa ilmoituksen käsittelystä todistuksen, joka osoittaa hänen huoneistonsa kuuluvan säännöllisen elintarvikevalvonnan piiriin. Hyväksymishakemuksen käsittelyaika riippuu kohteen ja toiminnan laadusta. Maksu määräytyy hakemuksen käsittelyyn kuluvan ajan mukaan.

3.5 Tarkastuksen sisältö ja Oiva-järjestelmä

Elintarvikevalvonnan tarkastukset ilmoitettaville sekä hyväksyttäville elintarvikehuoneistoille tehdään Oiva-järjestelmän arviointi- ja yleisohjeistuksen mukaisesti. Kaikki kohteeseen sovellettavat Oiva-ohjeessa mainitut rivit tarkastetaan vähintään kerran kolmessa vuodessa. Kulloinkin tarkastettavat, yksittäiset asiat on ryhmitelty kokonaisuuksiksi. Kukin kokonaisuus saa arvosanaksi Oivallinen, Hyvä, Korjattavaa tai Huono. Kohteen lopullinen arvosana muodostuu huonoimmaksi arvioidun kokonaisuuden mukaan.

Kaikkiin tarkastuksiin sisältyvät kohteen asiapapereihin ja edellisiin valvontaraportteihin ennakolta tutustuminen sekä muu tarkastukseen valmistautuminen. Itse tarkastus ja tarkastuspöytäkirjan laadinta sisältyvät suoritteeseen. Joissain tapauksissa tarkastuksen yhteydessä suoritetaan myös muita toimenpiteitä, kuten näytteenottoa tai mittauksia, jolloin myös nämä luetaan tarkastukseen kuuluvaksi. Näytteenotto tilastoidaan erikseen suunnittelun tarpeisiin.

Oiva-arvioinnit tehdään ensisijaisesti ennalta ilmoittamatta, mutta joissain tapauksissa on **tarpeen** sopia ajankohdasta valvontakohteen kanssa etukäteen, jotta esimerkiksi tietyn vastuuhenkilön läsnäolo **tai pääsy tiloihin** voidaan varmistaa. Suurissa ja aikaa vievissä valvontakohteissa perustarkastus voidaan jakaa kahdelle tai useammalle tarkastuskäynnille. Jokaisesta suoritetusta tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus. Tarkastuskertomuksessa mainitaan kaikki tarkastetut asiat sekä mahdolliset havaitut epäkohdat korjaussuosituksineen ja määräaikoineen.

Seurantatarkastus tehdään, jos ensimmäisellä Oiva-arvioinnilla havaitaan epäkohtia, jotka toimijan tulisi korjata. Myös **seuranta**tarkastukset tehdään tavallisesti ilman ennakkoilmoitusta. Näillä tarkastuksilla käydään läpi vähintään edellisellä tarkastuskäynnillä todetut puutteet ja niiden korjaaminen. Tarkastaja voi harkintansa mukaan päättää tarkastaako hän muutakin edellä mainittujen asioiden lisäksi.

3.6 Tarkastuksen sisältö toimintatyypeittäin

Elintarvikehuoneiston toiminta vaikuttaa suoritettavan tarkastuksen sisältöön, sillä Oiva-järjestelmän kaikki tarkastettavat asiat eivät ole sovellettavissa kaiken tyyppisiin toimijoihin. Elintarvikevalvonnan tarkastusvastuu on Kotkassa jaettu viranhaltijoille pääasiassa toiminnan mukaan, joten saman toimintatyypin sisällä tarkastusten sisältö on yhdenmukainen.

Tarkastuksella täytettyjen lomakkeiden tai muistiinpanojen tiedot siirretään Vatiin. Mainittujen tarkastuslomakkeiden lisäksi apuvälineiden valikoimassa on kopioivalle paperille painettu avoin tarkastuspöytäkirja, jota voidaan käyttää tarkastuskertomuksen pohjana. Sitä käytetään etenkin tilanteissa, joissa elintarvikealan toimijalle joudutaan antamaan heti toimenpidekehotus tai välitöntä toimintaa vaativa määräys. Tällöinkin tarkastus etenee sisällöllisesti toiminta huomioiden, tarkastajan asiantuntemuksen ja lisäksi käytettävän tarkastuslomakkeen myötä.

Sisämarkkinoilta tuotavien eläinperäisten elintarvikkeiden valvonta toteutetaan nykyään osana kuntien tekemää riskiperusteista elintarvikevalvontaa.

3.7 Toimenpiteet tarkastuksen yhteydessä

Tarkastuksella voidaan suorittaa näytteenottoa, lämpötilan mittauksia sekä lisäksi tarvittava määrä muita tarpeellisia mittauksia tai toimenpiteitä.

3.7.1 Näytteenotto

Peruste näytteenottoon voi tulla näytteenottosuunnitelmasta tai tarkastuksella esiin tulleista seikoista. Suunnitelmallinen näytteenotto voi olla osa elintarvikevalvonnan projektia tai kategorisesti otettava suunniteltu näyte. Spontaanisti näyte voidaan ottaa tilanteessa, jossa on syytä epäillä tutkittavan elintarvikkeen elintarvikehygieenistä laatua tai toimijan omavalvonnan toimivuutta. Elintarvikelain mukaan näytteenoton (ei näytetutkimusten) kustannukset sisältyvät toimijoilta perittävään vuosittaiseen valvontamaksuun.

3.7.2 Lämpötilan mittaaminen

Elintarvikevalvonnan yhteydessä on usein tarpeellista mitata lämpötilaa. Mittaus suoritetaan ensisijaisesti mitattavaan väliaineeseen upotettavalla mittausanturilla, toissijaisesti infrapunalämpömittarilla sopivasta sijainnista. Lämpötilamittaus suoritetaan vakioidulla tavalla, huomioiden komission asetus (852/2004/EY ja mittausmenetelmien ATP-sopimus (liite II, lisäys 2).

3.8 Hallinnolliset pakkokeinot

Pakkokeinoprosessissa sovelletaan elintarvikelain (297/2021) 9. lukua. Hallinnollisten pakkokeinoprosessien tulee aina olla suhteessa rikkomuksen vakavuuteen ja niihin turvaudutaan vain siinä määrin, kuin se määräysten vastaisuuden poistamiseksi on välttämätöntä. Tämän vuoksi toimijalle annetaan yleensä ensin huomautus tai kehotus ennen varsinaisia pakkokeinoja. Jos elintarvikkeesta, elintarvikehuoneistosta tai toiminnasta voi aiheutua terveysvaaraa tai elintarvike ja siitä annettavat tiedot ovat harhaanjohtavia, voidaan ryhtyä suoraan pakkokeinoihin ilman lievempiä asteittaisia toimenpiteitä. Pakkokeinoihin ryhdytään myös, jos huomautus tai kehotus ei ole riittänyt havaitun epäkohdan poistumiseen. Ennen päätöstä pakkokeinoista tulee asianosaista kuulla hallintolain mukaisesti.

Delegoinnit on päivitetty Ympäristölautakunnan alaisen ympäristöpalveluiden toimintayksikön toimintasäännössä elintarvikelain osalta seuraavasti:

Ympäristöterveyspäällikkö päättää:

1) itujen alkutuotantopaikan hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 9 §)
2) elintarvikehuoneiston hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 11 §)
3) viranomaisen oikeus oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja toiselle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle (Elintarvikelaki 297/2021, 44 §)
4) elintarvikkeen ja elintarvikekontaktimateriaalin markkinoilta poistaminen ja yleinen tiedottaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 57 §)
5) elintarvikkeen ja elintarvikekontaktimateriaalin haltuunotto (Elintarvikelaki 297/2021, 58 §)
6) elintarvikkeen ja elintarvikekontaktimateriaalin käyttöä ja hävittämistä koskeva päätös (Elintarvikelaki 297/2021, 59 §)
7) elintarvikevalvonnan seuraamusmaksu (Elintarvikelaki 297/2021, 67 §)

Ympäristöterveyspäällikkö, ympäristöterveyssuunnittelija, terveystarkastaja tai hygieenikkoeläinlääkäri päättää:

1) alkutuotantopaikkaa koskevan ilmoituksen käsittely (Elintarvikelaki 297/2021, 8 §)
2) elintarvikehuoneistoa koskevan ilmoituksen käsittely (Elintarvikelaki 297/2021, 10 §)
3) kontaktimateriaalitoimintaa koskevan ilmoituksen käsittely (Elintarvikelaki 297/2021, 13 §)
4) viranomaisen tiedonsaantioikeus (Elintarvikelaki 297/2021, 43 §)
5) ruokamyrkytysten selvittäminen (Elintarvikelaki 297/2021, 47 §)
6) elintarvikkeiden vientitodistusten antaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 51 §)
7) elintarvikesäännösten vastaisuuden korjaaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 55 §)
8) väliaikaisen kiellon antaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 56.3 §)
9) ilmoituksen tekeminen esitutkintaviranomaiselle (Elintarvikelaki 297/2021, 69 §)

Hygieenikkoeläinlääkäri päättää:

1) itujen alkutuotantopaikan hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 9 §)
2) elintarvikehuoneiston hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 11 §)
3) viranomaisen oikeus oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja toiselle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle (Elintarvikelaki 297/2021, 44 §)

Ratkaisuvalta uhkasakkolain mukaisista pakkokeinoista eli uhkasakon asettaminen sekä uhkasakon täytäntöönpano ovat ympäristölautakunnalla.

3.9 Viranomaisnäytteet

Tarvittaessa otetaan elintarvikenäytteitä toimijoiden omavalvontasuunnitelmien toimivuuden varmistamiseksi. Näytteet tutkitaan pääsääntöisesti aistinvaraisen ja mikrobiologisen laadun osalta. Tehtävät mikrobiologiset tutkimukset vaihtelevat näytetyypin mukaan, käsittäen kulloinkin edustavasti indikaattorimikrobeja ja usein myös ruokamyrkytyksiä ja infektioita aiheuttavia mikrobeja. Elintarvikevalvonnan näytteenottosuunnitelmassa käytettävät ohjeelliset tutkimukset on määritelty tutkittavan elintarvikkeen perusteella (taulukko 6). Näytetulokset saadaan laboratoriosta suoraan Vati-järjestelmään, joskin elintarvikkeiden osalta tässä on esiintynyt ongelmia.

Taulukko 6. Esimerkkejä Kotkan ympäristöterveydenhuollon palveluyksikön suosittelemista elintarvikkeiden tutkimuksista.

LIHATUOTTEET		
Jauheliha Alustava aistinvarainen tutkimus Aerobiset mikro-organismit 30 ºC *Escherichia coli* Salmonella	Raaka liha Aerobiset mikro-organismit 30 ºC *Escherichia coli* Salmonella	Kypsät lihavalmisteet Aerobiset mikro-organismit 30 ºC Enterobakteerit *Listeria monocytogenes* Koagulaasipositiiviset stafylokokit (vain kaupassa käsitellyistä tuotteista)
KALATUOTTEET		
Tuore kala Alustava aistinvarainen tutkimus *Listeria monocytogenes*	Kalavalmisteet (graavi, kylmäsavu) Aerobiset mikro-organismit 30 ºC Koagulaasipositiiviset stafylokokit *Listeria monocytogenes*	Kalavalmisteet (lämminsavu) Aerobiset mikro-organismit 30 ºC Enterobakteerit *Listeria monocytogenes*
MAITOTUOTTEET		
Jäätelö ja maitopohjaiset jälkiruoat Aerobiset mikro-organismit 30 ºC Enterobakteerit		
KASVIKSET, VIHANNEKSET		
Salaatit *Escherichia coli* Koagulaasipositiiviset stafylokokit *Bacillus cereus* *Listeria monocytogenes*		
KYPSÄT RUOAT		
Valmisruuat, keitot, liemet, kastikkeet jne. Aerobiset mikro-organismit 30 ºC Enterobakteerit *Bacillus cereus*	Leipomovalmisteet, konditoriatuotteet Aerobiset mikro-organismit 30 ºC Koagulaasipositiiviset stafylokokit *Bacillus cereus* Hiivat ja homeet	Täytetyt patongit, leivät Koagulaasipositiiviset stafylokokit *Bacillus cereus* Enterobakteerit
MUUT NÄYTTEET		
Jääpalat Enterokokit Kolimuotoiset bakteerit *Escherichia coli*	Elintarvikkeet Suolamääritys	Puhtausnäytteet a. *Listeria monocytogenes* b. Hygicult/Petrifilmi

3.9.1 Eläinperäisiä elintarvikkeita valmistavat tuotantolaitokset

Eläinperäisiä elintarvikkeita valmistavista tuotantolaitoksista voidaan ottaa yrityksen koosta, tuotevalikoimasta ja yrityksen toimintojen laajuudesta sekä omavalvontanäytteiden määrästä riippuen 1-2 elintarvikenäytettä jokaisella suunnitelmallisella tarkastuskäynnillä. Näytteistä suoritetaan suppea laatututkimus (aistinvarainen laatu, hygieeninen laatu ja suolapitoisuus). Tämän lisäksi valvontaviranomainen voi ottaa laitoksista tarkastuskäynneillä vuoden aikana 2-4 näytettä tuotantoympäristöstä tai tuotteista *Listeria monocytogenes* -bakteerin määrittämiseksi tai muihin vastaaviin tutkimuksiin. Toimija maksaa näytteiden analysoinnista aiheutuvat kustannukset.

3.9.2 Muut elintarvikevalvonnan kohteet

Näytteenotto suunnataan pääasiassa sellaisiin kohteisiin, joissa valmistetaan elintarvikkeita tai muuten käsitellään pakkaamattomia elintarvikkeita. Omavalvonnan toimivuuden mukaan elintarvikevalvonnan kohteesta voidaan ottaa vuoden aikana 1-4 näytettä ja suorittaa soveltuva hygieeninen laatututkimus (tyypillisesti aistinvarainen arviointi ja enintään neljä eri mikrobianalyysiä) tai kemiallinen perustutkimus (esim. suolapitoisuus ja paistorasvan laatu). Toimija maksaa omavalvonnan valvontaa varten otettujen näytteiden analysoinnin.

3.9.4 Muu näytteenotto

Muuta näytteenottoa suoritetaan tarvittaessa. Tällaisia ovat esimerkiksi asiakasvalitusten yhteydessä otettavat näytteet, mahdolliset ruokamyrkytysepäilynäytteet, viranomaisen omat kartoitustutkimukset sekä kansalliseen salmonella- ja vierasainevalvontaan liittyvät näytteet.

3.10 Ennalta suunnittelematon valvonta

Kotkan ympäristöterveydenhuollon elintarvikevalvonta toimii aktiivisesti ja vuorovaikutuksessa toimijoiden, sidosryhmien ja kuntalaisten kanssa. Eri tahoilta tulleiden yhteydenottojen perusteella tehdään tarvittaessa elintarvikevalvonnan alan tarkastuksia, osallistutaan yhteistyöpalavereihin, annetaan esimerkiksi lausuntoja tai ohjeistusta ja neuvontaa. Yhteydenottojen perusteella tehtävien tarkastusten sisältö määräytyy kulloinkin tapauskohtaisesti. Tarkastukseen johtavat asiat tulevat vireille esimerkiksi kuluttajavalitusten, muiden viranomaisten (mm. Ruokavirasto) ja ruokamyrkytysepäilyjen myötä. Äkilliset, ennalta suunnittelemattomat työt pyritään aina priorisoimaan mahdollisuuksien mukaan. Näissä tarkastuksissa noudatetaan alla esitettyä ohjeistusta koskien menettelyä ja osa tarkastuksista on maksullisia (taulukko 7).

Taulukko 7. Ennalta suunnittelemattomien tarkastusten yleisimmät syyt ja menettelytavat.

Tarkastuksen syy	Menettely
Valitus tai ruokamyrkytysepäily	Kuluttajavalitusten takia valvontakohteisiin voidaan tehdä suunnitelman ulkopuolisia tarkastuskäyntejä. Tarkastuksen suorittaminen riippuu valituksen laadusta. Tarkastus on toimijalle maksuton. Ruokamyrkytysepäilyssä toimitaan vakioidun menettelyn mukaisesti. Epäily johtaa käytännössä aina tarkastukseen ja näytteenottoon. Toimenpiteet ovat toimijalle maksuttomia.
Säännösten vastainen toiminta tai epäily siitä, lisätietojen hankkiminen	Elintarvikemääräysten noudattamatta jättämisestä koituu seuraamuksia. Jos elintarvikealan toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten täyttämiseksi, eivätkä muut valvontatoimenpiteet toimijan velvoittamiseksi ole riittäviä, käytetään elintarvikevalvonnassa hallinnollisia pakkokeinoja (esimerkiksi kieltoja tai keskeyttämisuhkaa). Niiden noudattamista valvotaan tarkastuksin. Valvontaviranomaisen tekemät tarkastukset ovat tällöin toimijalle maksullisia. Suunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia voidaan tehdä myös viranomaisen aloitteesta, jos on syytä epäillä elintarvikemääräysten vastaista toimintaa harjoitettavan tai saatujen tietojen perusteella tarkempi riskinarvio on tarpeen ja tätä varten tarvitaan lisätietoa ja -havaintoja.
Tarkastus viranomaistodistuksia tai	Elintarvikevalvonnan todistuksia ja niihin verrattavia asiakirjoja, kuten elintarvikkeiden vientitodistus tai lausunto elintarvikkeen käytettävyydestä, laaditaan tilauksesta.

lausuntoja varten	Tällöin suoritetaan aina vähintään asiakirjojen tarkastus. Tarkastukset ovat toimijalle maksullisia.
Toimijan pyyntö	Tiloja voidaan tarkastaa toimijan pyynnöstä tarkastajan harkinnan mukaan, kun toiminta on vasta suunnitteilla ja toimija haluaa selvittää soveltuvatko tilat elintarvikehuoneistotoimintaan. Tarkastukset ovat toimijalle maksuttomia.

3.2 Liikkuvat elintarvikehuoneistot

Liikkuvia elintarvikehuoneistoja käyttävät elintarvikealan toimijat tiedottavat saapumisesta valvonta-alueelle. Näiden tiedonantojen perusteella ympäristöterveydenhuollon palveluyksikkö tietää mitä elintarvikevalvonnan alaista toimintaa valvonta-alueella suoritetaan. Tiedottamiset otetaan vastaan ja arvioidaan päällisin puolin. Jos jokin tiedottamisessa herättää epäilyksen erityisen riskialttiista toiminnasta tai elintarvikemääräysten toteutumattomuudesta, voidaan tiedottamisen perusteella tehdä tarkastus. Tarkastuspyyntöjä voi tulla myös muista valvontayksiköistä, jolloin kohteet pyritään tarkastamaan. Tarkastuksia voidaan tehdä myös satunnaisesti pistokokeena.

4 Terveydensuojelu

Terveydensuojelun päätavoitteena on ylläpitää ja edistää väestön terveyttä. Elinympäristön terveyshaittoja pyritään ennaltaehkäisemään, vähentämään ja poistamaan. Kunnan tekemä terveydensuojeluvalvonta perustuu terveydensuojelulakiin (763/1994), terveydensuojeluasetukseen (1280/1994) ja asetukseen asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/2015).

Talousveden valvonta perustuu aiempaa suuremmassa määrin toiminnanharjoittajien ja valvonnan yhteistyössä tekemään riskinarviointiin ja riskien hallintaan. Myös EU:n juomavesidirektiivin toimeenpanon myötä riskiperusteisuus korostuu. Riskinarviointityötä tullaan edelleen jatkamaan toiminnanharjoittajien kanssa vuonna 2027.

Säteilylain (859/2018) mukaisesti kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo myös talousveden radioaktiivisuutta sekä asuntojen ja muiden oleskelutilojen sisäilman radonpitoisuutta. Myös solariumien tarkastaminen kuuluu kunnalle.

Uimavesiä puolestaan valvotaan uimahalleihin, kylpylöihin ja uimarantoihin liittyvien asetusten (315/2002, 354/2008 ja 177/2008) nojalla.

Kodin yhteydessä sijaitsevia liiketiloja tarkastetaan, mikäli kulku voidaan järjestää muun kuin asumiseen käytetyn tilan kautta ja rikkomatta pihan kotirauhaa. Kohde ei siis kuulu kotirauhan piiriin, mikäli sinne on erillinen sisäänkäynti tai mikäli tiloja ei käytetä vakituiseen asumiseen. Kodeissa sijaitseviakin valvontakohteita koskee ilmoitusvelvollisuus ja kohteiden tiedot talletetaan tietokantaan. Mikäli toiminnasta epäillään aiheutuvan terveyshaittaa, voidaan tarkastus tehdä kunnan terveydensuojeluviranomaisen kirjallisella määräyksellä. Tarkastus on mahdollista tehdä myös toimijan erillisestä pyynnöstä.

4.1 Valvontakohteet

Terveydensuojelulain mukaiset suunnitelmallisen valvonnan kohteet kuuluvat joko luvanvaraisuuden tai ilmoituksenvaraisuuden piiriin. Toimijan tulee tehdä hyvissä ajoin ennen toiminnan aloittamista viranomaiselle terveydensuojelulain 13 tai 18 a §:n mukainen ilmoitus tai 18 §:n mukainen hakemus. Ilmoitukset pääsääntöisesti vain käsitellään tai niistä voidaan tarvittaessa tehdä päätös. Hakemuksista viranomainen tekee käsittelyn myötä päätöksen. Tämän jälkeen kohde tulee suunnitelmallisen ja säännöllisen valvonnan kohteeksi. Mikäli toiminta ei kuulu ilmoitusvelvollisuuden piiriin eikä sitä valvota suunnitelmallisesti, tehdään tarkastuksia vain valitusten perusteella (esimerkiksi teatterit, kirkot, kokoontumis- ja juhlahuoneistot ja niiden yhteydessä olevat saunat) tai pyyn-

nöstä (esimerkiksi asunnot ja laivat).

4.2 Valvontakohteiden riskinarviointi

Riskinarviointi perustuu toiminnan aiheuttamiin terveysuhkiin tai valvottavan tilan olosuhteisiin, joista voi aiheutua terveyshaittaa. Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat:

- altistuvien ihmisten määrä ja käyttäjäryhmät (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat)
- altistavan tekijän vaarallisuus (taudinaiheuttaja, myrkyllisyys)
- altistuksen kesto ja / tai toistuvuus (vakituinen ja tilapäinen oleskelu)
- erityiskohde, johon ei ole olemassa valvonnan ohjetta tai käytäntöä
- aikaisemmat valvonnan tulokset, korjaavien toimenpiteiden toteutus
- onko toiminta ilmoitus- tai hyväksymispäätöksen mukaista
- tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin
- muut mahdolliset terveyshaittaa aiheuttavat tekijät

Tarkastustiheyteen vaikuttavat myös huoneiston tai tilan olosuhteet, rakenteet ja kalusto (varustelutaso, rakenteiden kunto ym.), toiminnanharjoittajan asiantuntemus ja toimintatavat (hygieniatuntemus, omavalvonta). Tarkastustiheys määritetään kullekin toiminnalle erikseen. **Ohjeelliset tarkastustiheydet ovat muuttumassa vuodelle 2027 ja muutokset tullaan huomioimaan toimintakohtaisessa valvontasuunnitelmassa.** Ohjeellisista tarkastustiheyksistä voidaan poiketa laskemalla tai nostamalla tarkastustiheyttä.

Talousvesilaitokset suorittavat riskinarvioinnin yhdessä terveysvalvonnan kanssa. Terveysvalvonta tekee päätöksen, jossa riskinarviointi hyväksytään. Riskiluokka määräytyy talousvesikohteissa toiminnan laajuuden mukaan.

4.3 Tarkastussuunnitelma

Valvontayksikössä tarkastustiheydet pohjautuvat Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman (2025-2028, **huomioiden myöhemmin tulevat päivitykset vuodelle 2027**) suositeltuihin tarkastustiheyksiin sekä oppilaitosten osalta lisäksi valtioneuvoston asetuksen 380/2009, 12 §. Oppilaitokset tarkastetaan pääsääntöisesti viranomaisyhteistyössä.

Toiminnanharjoittajan tekemän ilmoituksen tai hakemuksen perusteella arvioidaan, onko ensimmäinen tarkastus tehtävä välittömästi, mahdollisesti jo ennen toiminnan aloittamista. Tarkastustiheys sekä ensimmäisen tarkastuksen arvioitu ajankohta viestitään toiminnanharjoittajalle ilmoituksen käsittelyn yhteydessä. Ensimmäisen tarkastuksen jälkeen tarkastukset tehdään suunnitelman mukaisesti, perustuen riskinarviointiin.

Terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen tavoite on selvittää, aiheutuuko valvottavasta toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö kohteessa sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joista terveyshaitta voi aiheutua, ja antaa haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi tarpeelliset ohjeet ja määräykset. Tarkastukseen liittyy tavallisesti aistinvaraista tarkastelua ja arviointia sekä mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Tarkastukset tehdään pääsääntöisesti sopimalla tarkastusaika ennakolta. Tarkastuksesta ilmoittaminen ei saa kuitenkaan vaarantaa tarkastuksen tarkoituksen toteutumista.

Jokaiselle terveydensuojelulain mukaisesti suunnitelmallisesti valvottavalle toiminnalle tehdään tarkastussuunnitelma. Julkiseen valvontasuunnitelmaan liitetään toimintatyyppikohtainen suunnitelma, josta käy ilmi riskiluokka, tarkastustiheys ja kuinka paljon tarkastuksia tehdään laskennallisesti vuonna 2027 (taulukko 8 **HUOM käytetty edellisen vuoden ohjeellisia tarkastustiheyksiä koska päivitykset julkaistaan vasta myöhemmin vuonna 2026**). Toiminnanharjoittajan pyynnöstä annetaan hänelle yksittäisen kohteen valvontasuunnitelma tiedoksi. Toimintakohtainen taulukko laaditaan vuoden 2027 alussa, jotta vuonna 2026 tarkastamatta jääneet toiminnat ja tarkastustiheyksiin tehdyt muutokset voidaan huomioida.

Taulukko 8. Terveydensuojelun suunnitelmallisen valvonnan piirissä kohdetoimintojen määrät ja toimintatyyppien riskiluokitus sekä tarkastustiheys. Vuoden 2027 tarkastusten määrä on suurimmalta osin arvioitu (talousvesikohteet ja legionellaseuranta todelliset lukumäärät).

Toimintatyypit	Kohde-toimintoja	Riski-luokka	Tarkastus-tiheys	Tarkastukset 2027
Kosmetologiset huoneistot ja laitokset, solarium, tatuointi ja lävistys	62	1-2	0,2-0,25	14
Lasten ja nuorten kohteet: kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot, lasten sisäleikkipuistot	30	1-2	0,2	6
Yleinen liikuntatila	41	1	0,2	8
Yleiset altaat	5	3	0,5-1	3
Pienet yleiset uimarannat Yleiset uimarannat (EU-uimarannat), huomattava määrä uimareita päivässä	12	2	1	12
Aamiaismajoitus sekä majoitus maatilamatkailun yhteydessä, asuntolat, yömajat, pakolaisten vastaanotto-keskukset, hostellit, kuten retkeilymajat, retkeilyhotellit, kesähotellit, huoneistohotellit, matkustajakoti / motelli, täysihoitola, hotelli, lomakeskusten ja leirintäalueiden mökit, muu loma-asuntojen ammattimainen tarjoaminen, muu majoitustoiminta	42	1-2	0-0,2	8
Ammattioppilaitos, esiopetus, korkeakoulu, lukio, muu aikuiskoulutus, muut koulut ja oppilaitokset, peruskoulu	55	2	0,3	18
Leikkitoiminta ja muu päivätoiminta, päiväkoti, ryhmäperhepäiväkoti	37	2	0,3	12
Ammatilliset perhekodit, lastenkodit, koulukodit ja nuorisokodit	11	2	0,3	4
Ensi- ja turvakodit, perhekuntoutusyksiköt, kehitys-vammaisten työ- ja päivätoimintakeskus, kehitysvam-malaitos, muu kehitysvammaisten yksikkö (tehostettu palveluasuminen), muut yksiköt muut yksiköt (mielenterveys- ja päihdekuntoutujat: tehostettu palveluasuminen), palveluasuminen, tukiasuminen ja muut asumispalvelut	21	2	0,3	7
Sosiaalihuollon palvelut, vanhainkodit ja vastaavat	15	2	0,3	5
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015)	15	3	0,5-1	6
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001)	6	2	0,5	3
Tukkuvesilaitos	1	3	1	1
Virkistystoiminta, yleisölle avoimet saunat	8	2	0,5	4
Ensisijaisten tilojen legionellaseuranta	52	-	-	0
YHTEENSÄ	**412**			**111**

Yhteen tarkastukseen varataan keskimäärin 3 tuntia, jolloin suunnitelmallinen valvonta vie näin laskettuna **44** henkilötyöpäivän resurssin. Lisäksi osa toiminnoista vaatii jälkivalvontaa eli **seurantatarkastuksen. Seurantatarkastusten määrä on ollut vuonna 2026 noin 5 % tehtyjen suunnitelmallisten tarkastusten määrästä.** Toimintatyypin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan määrittelyssä on otettu huomioon suunnittelu, tarkastuksen valmistelutyöt, tarkastukseen kulunut aika sekä tarkastuspöytäkirjan laatiminen. Vuonna 2027 **valvotaan ensisijaisten kohteiden legionellaseurantaa muun tarkastustoiminnan yhteydessä mutta erillisiä tarkastuskäyntejä ei tehdä.**

Poikkeuksen ohjeellisiin tarkastustiheyksiin tekevät pienet allastilat, jotka tarkastetaan yksikön riskinarvioinnin mukaan joka toinen vuosi.

Terveydensuojelun valvontaohjelman mukaan valvotaan myös elintarvikehuoneiston käyttämää talousvettä (kun käytössä ei ole verkostovesi) sekä talousveden käyttöä osana julkista tai kaupallista toimintaa. Tällaisia toimintoja on valvonta-alueella 15 kpl, mutta niille ei ole määritetty valvontatiheyttä. Käytännössä valvonta tarkoittaa näytteenottosuunnitelman laatimista, sen toteuttamista tai toteutumisen valvontaa sekä tulosten tarkastamista. **Lisäksi vuosittain otetaan vesinäytteet leirikeskusten ja vastaavien uimarannoilta.**

4.4 Tarkastuksen sisältö

Kohteen tarkastukseen kuuluu:

- valmistautuminen ja asiakirjoihin perehtyminen
    - valvontakohdetta koskevat asiapaperit ja mahdolliset lupaehdot sekä markkinointi
    - mahdolliset valvontakohteelle annetut huomautukset tai määräykset
    - valvontakohteesta otettujen viranomaisnäytteiden tutkimustulokset
    - mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut valitukset tms.
- harjoitettavien toimintojen tarkastus: onko toiminta myönnetyn luvan/ilmoitetun mukaista
- tilojen tarkastus: tilojen, laitteiden ja välineiden kunnon sekä puhtauden havainnointi
- toimintatapojen tarkastus: henkilökunnan työskentelytapojen ja mahdollisten riskien havainnointi
- henkilökuntaa koskevien vaatimusten toteutuminen, mm. osaamistodistukset
- pöytäkirjan laatiminen

Tarkastuksilla keskitytään tiettyihin pääkohtiin, toimintatyypin mukaan (taulukko 9). Tarkastusten sisältö määrittyy pitkälti LVV:n laatimien valvontalomakkeiden osa-alueiden valvontaan. Valvontakohteen tarkastuksessa voidaan kohteen eri osa-alueiden tarkastukset tehdä useammalla tarkastuskerralla, mutta pääsääntöisesti kaikkia toimintaan kuuluvia osa-alueita tarkastetaan valvontasuunnitelmaan kuuluvan tarkastuksen yhteydessä.

Taulukko 9. Terveydensuojelulain mukaisen valvonnan suunnitelmallisten tai toiminnan alkaessa tehtävän tarkastusten tyypillinen sisältö ja riskinarvioinnin erityisiä seikkoja toimintatyypeittäin.

Kaikille toimintatyypeille yhteiset asiat	**aiemmin havaittujen epäkohtien korjaaminen, toiminnan ja puitteiden päätöksenmukaisuus**
TsL 13 § mom. 1 kohdan kohteet	asutuksen läheisyys, asukkaiden määrä ja häiriöalttius, toiminnan jatkuvuus, melu ja muut päästöt, kemikaalien käsittely ja säilytys, jätehuollon järjestelyt, omavalvonta
Julkinen majoitushuoneisto	varustelutaso, majoitustilat, yleiset tilat, käymälät ja pesu- ja saunatilat, yleinen siisteys, siivousjärjestelyt, sisäilman laatu, ilmanvaihto (asiakasmäärät), omavalvonta
Yleinen sauna	sauna-, pesu- ja pukutilat, käymälät, ilmanvaihto, pintojen ja kalusteiden kunto, yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt (asiakasmäärät), omavalvonta
Yleinen uimahalli, uima-allas, uimala, uimaranta tai kylpylä	uimahallit, kylpylät ym.: allashygieeninen osaaminen, valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuminen, allasveden laatuvaatimusten täyttymisen seuranta, tulokset asiakkaiden nähtävillä, puhdistuslaitteiden toiminta ja huolto sekä omavalvonta, ilmanvaihto, yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt, sauna- ja pesutilat, kalusteiden ja pintojen kunto, jätehuolto (asiakasmäärät) uimarannat: rannan siivous ja jätehuolto, yleiseen käyttöön tarkoitetut käymälät ja pukutilat, tiedottaminen (veden laatu, kotieläimet, uimavesiluokitus ja -profiili), omavalvonta
Koulu tai oppilaitos	yleinen siisteys ja rakenteiden kunto, siivousohjelma ja –välineet, käymälät ja pesu- ja pukutilat, valaistus, sisäilman laatuun vaikuttavat tekijät, melu, jätehuolto, piha-alueet (oppilasmäärä), omavalvonta
Päivähoitopaikat, lasten- tai ryhmäperhepäiväkodit, esiopetustilat, ip-ryhmät	yleinen siisteys sekä rakenteiden ja talotekniikan kunto, siivousohjelma ja –välineet, käymälät ja pesu- ja pukutilat, vaatteiden käsittely, valaistus, sisäilman laatu, melu, jätehuolto, piha- ja leikkialueet (lapsimäärät), omavalvonta
Vanhainkodit, palvelutalot ja muut asumispalvelut	yleinen siisteys sekä rakenteiden ja talotekniikan kunto, siivousohjelma ja –välineet, käymälät ja pesu- ja pukutilat, valaistus, sisäilman laatu, melu, jätehuolto, piha-alueet (asiakasmäärät, omatoimisuus/hoidettavuus), omavalvonta
Kauneushoitola/ihonkäsittely tai –hoitopaikka, solarium	tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus, työskentelytapojen hygieenisyys, ilmanvaihto, siivousjärjestelyt, pesu- ja pukutilat, käymälät, omavalvonta, jätehuolto
Julkinen kuntosali tai liikuntatila	tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus, pintojen ja kalusteiden kunto, ilmanvaihto, siivousjärjestelyt, pesu- ja pukutilat, käymälät, omavalvonta, jätehuolto
Talousvettä toimittavat laitokset (vähintään 5000 käyttäjää tai yli 1000 m^3 / d) STMa 1352/2015	valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuma sekä tutkimustulosten arviointi, talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, erityistilanteisiin varautuminen, laitoksen omavalvonta, laitostilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, riskinarviointi, pienemmät häiriötilanteet
Talousvettä toimittavat laitokset (vähintään 50 mutta alle 5000 käyttäjää tai vähintään 10 mutta alle 1000 m^3 / d) tai muu asetuksen 1352/2015 mukainen kohde	valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuma sekä tutkimustulosten arviointi, talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, erityistilanteisiin varautuminen, laitoksen omavalvonta, laitostilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, riskinarviointi, pienemmät häiriötilanteet
Talousvettä toimittavat laitokset (alle 50 käyttäjää tai alle 10 m^3 / d) tai muu 401/2001 asetuksen mukainen kohde	soveltaen samat kuin yllä toiminnan laajuus (elintarvikealan yritykset, julkinen tai kaupallinen toiminta), omavalvonta

Terveydensuojelulain mukaisia tarkastuksia voidaan tietyissä tapauksissa tehdä asiakirjatarkastuksina. Mahdollisuus asiakirjatarkastukseen on, kun ei ole edellytystä arvioida olosuhteita paikan päällä tai kohteessa käyminen ei ole mahdollista esimerkiksi kotirauhan puitteissa. Asiakirjatarkastuksen pitäisi kuitenkin vastata laajuudeltaan paikan päällä tehtävää tarkastusta.

4.5 Tarkastuspöytäkirjan laatiminen

Tarkastuksista kirjoitetaan aina tarkastuspöytäkirja, asiakirjatarkastukset mukaan lukien. Tarkastuspöytäkirja kirjoitetaan Vatissa ja lähetetään toiminnanharjoittajalle myöhemmin sähköpostitse ja/tai postitse. Tarkastuspöytäkirjaan kirjataan tarkastusajankohta, tarkastuksen suorittaja ja läsnäolijat, tarkastuksen toteuttamistapa, tarkastetut asiat, keskeiset havainnot ja johtopäätökset tarkastuksesta sekä perustelut mahdollisille kehotuksille tai määräyksille. Tarkastuspöytäkirja voi sisältää myös määräyksiä, jolloin siihen sisältyy hallintolain mukainen asianosaisen kuuleminen.

Kuuleminen ohitetaan vain, jos kyseessä on sellaisia kiireellisiä toimia aiheuttava pakkokeino, ettei kuulemista voida suorittaa.

4.6 Valvonnan painopisteet ja valvontahankkeet

Terveydensuojeluvalvonnassa noudatetaan vuonna 2027 valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman painopisteitä valvontakaudelle 2025-2028 (taulukko 10). Terveydensuojelun painopisteitä ovat valvontakaudella talousvesivalvonnan uudet sisällöt, osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa sekä varautuminen ja valmius.

Taulukko 10. Terveydensuojelun valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella 2025-2028.

2025-2028 Terveydensuojelun painopisteet
Talousvesivalvonnan uudet sisällöt: - **tehdään yhteistyötä alueellisesti** - **pidetään riskienhallintasuunnitelmat ajantasaisina** - **ensisijaisten tilojen vesilaitteistojen riskienhallinta**
Osaaminen ja pakalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa: - **huomioidaan toiminnanharjoittajien omavalvonta ja paikalliset tarpeet sekä erityispiirteet riskinarviossa** - **asumisterveyden osalta ylläpidetään ja kehitetään omaa osaamista, perustetaan ohjaus ja valvonta ajantasaiseen tietoon sekä kehitetään yhteistyötä ja ennakointia**
Valmius ja varautuminen terveydensuojelussa: - **häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien päivittäminen sekä yhteensovittaminen** - **yhteistyön vahvistaminen hyvinvointialueen kanssa** - **osallistuminen valmiusharjoituksiin**

Terveydensuojelun osalta vuodelle 2027 ei ole suunniteltu omia valvontahankkeita eikä myöskään yhteisiä valvontahankkeita muiden maakunnan valvontayksiköiden kanssa. Sen sijaan panostetaan terveydensuojelun painopisteiden toteuttamista, henkilöstön kouluttamista sekä ydintehtävien hoitamista.

4.7 Ennalta suunnittelematon valvonta ja sidosryhmäyhteistyö

Terveydensuojelun osalta merkittävä osuus henkilöresursseista käytetään ennalta suunnittelemattomaan valvontatyöhön, kuten asuntojen ja laivojen tarkastamiseen. Suunnittelematonta työtä on lisäksi esimerkiksi ilmoitusten ja hakemusten käsittely, vesilaitosten valvontatutkimusohjelmien työstäminen, riskinarviointityöhön osallistuminen ja riskinarvioinnin hyväksyminen, sisäilmaryhmiin osallistuminen, lausuntojen antaminen, kehitystyöt, raportoiminen sekä erilaisiin työryhmiin ja sidosryhmiin osallistuminen. Uusimpana sidosryhmänä on riskiasumisen työryhmä, joka pyrkii puuttumaan asumiseen liittyvissä ongelmatilanteissa, kun tilanteen ratkaiseminen vaatii eri viranomaisten yhteistyötä. Suunnitelmaan kuulumattomia muita tarkastuksia tehdään valitusten tai muiden viranomaisten esittämien valvontapyyntöjen yms. takia.

Asuntoja tarkastetaan vuosittain kymmeniä, yleensä asukkaan tai asunnon omistajan pyynnöstä. Asunnontarkastuksella pyritään selvittämään, esiintyykö asunnossa terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä. Mikäli epäkohtia tai lisäselvityksen tarvetta havaitaan, tulee haitan aiheuttajan tai rakenteista vastuussa olevan tahon ryhtyä lisäselvityksiin tai toimenpiteisiin haitan poistamiseksi. Osa asunnontarkastuksista tehdään siivottomiin asuntoihin, ja näiden osalta yhteistyötä pyritään kehittämään asumisneuvojan, sosiaalityöntekijöiden sekä palotarkastajien kanssa. Asunnontarkastuksista laaditaan aina pöytäkirja ja tarvittaessa tehdään myös jälkivalvontaa.

Kotkassa myönnetään WHO:n päivitetyn kansainvälisen terveyssäännöstön mukaisia laivojen saniteettitoimenpiteistä vapauttamistodistuksia vuosittain noin 60 kappaletta. Tarkastus ja sen perusteella myönnettävä todistus ovat tilaajalle maksullisia. Mikäli laivalla havaitaan terveyshaittoja, määrätään laiva tekemään toimenpiteitä terveyshaitan poistamiseksi.

4.8 Viranomaisnäytteet ja niiden tutkiminen

Talousveden laadun valvontaan Kotkassa kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen 1352/2015 mukaisia vesihuoltolaitoksia ja asetuksen 401/2001 mukaisia talousvesivalvonnan pieniä yksiköitä.

Kohteista otetaan talousvesinäytteitä erillisten näytteenottosuunnitelmien mukaisesti (taulukko 11). Talousvettä toimittavan laitoksen näytteenottoon koulutettu henkilökunta ottaa itse myös viranomaisnäytteet. Tekopohjavesilaitos, josta vettä toimitetaan valvonta-alueelle, samoin kuin tietyt näytteenottopisteet sijaitsevat naapurikunnan Kotkan ja Pyhtään yhteistoiminta-alueen ulkopuolella. Lähes kaikki vesi- ja vesihuolto-osuuskuntien näytteenottopisteen sijaitsevat yksityistalouksissa, jotka ovat kotirauhan piirissä ja joista näytteenoton toteuttaminen on haastavaa. Viranomaisnäytteitä ottavat henkilöt on terveystarkastajan toimesta ohjeistettu näytteenottoon ja valvontatutkimusohjelmiin on laadittu näytteenottajan käyttöön kirjalliset näytteenotto-ohjeet.

Taulukko 11. Talousvesien näytteenottosuunnitelma toimintatyypeittäin.

Kohde	**Talousvesinäytteiden lukumäärä**
Talousvettä toimittava laitos tai muu ison asetuksen mukainen kohde	53
Talousvettä toimittava laitos tai muu pienen asetuksen mukainen kohde	6
Veden jakaminen osana julkista tai kaupallista toimintaa	12
Elintarvikealan yrityksen käyttämä vesi	5
Yhteensä	**76**

Uimavesien laadunvalvonta ja näytteenotto toteutetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (315/2002) uimahallien ja kylpylöiden allasveden valvontatutkimuksista ja laatuvaatimuksista mukaisesti. Yleisten uimarantojen uimavesien näytteenotto on STM:n asetuksessa 177/2008 (yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta) esitettyjen vaatimusten mukainen ja pienten yleisten uimarantojen STM:n asetuksen 354/2008 (pienten yleisten uimarantojen laatuvaatimuksista ja valvonnasta) mukaisesti. Talviuintipaikkojen valvonnassa huomioidaan keskusviraston ohje kirjeessä ”Talviuintipaikan uimaveden valvonta” (Dnro 6599/11.02.02.025./2009).

Yksittäisille uima-altaille että uimarannoille laaditaan kohdekohtainen näytteenottosuunnitelma, jonka mukaisesti näytteenotto toteutetaan. Näytteenotto on toiminnanharjoittajille maksullista. Allasvesien osalta terveystarkastaja suorittaa näytteenottosuunnitelman mukaisia näytteenottoja, joissa otetaan arviolta 149 näytettä (tarkentuu vuoden 2027 alussa koska näytteenottosuunnitelma tehdään edellisen vuoden kävijämäärien perusteella). Uimavesistä näytteitä otetaan arviolta 47 kappaletta (lukema tarkentuu vuoden 2027 keväällä kun on tiedossa, tuleeko valvottavien rantojen määriin muutoksia).

4.9 Muu näytteenotto

Tarkastusten yhteydessä voidaan harkinnan mukaan ottaa näytteitä mm. asunnon tai muun oleskelutilan sisäilman terveyshaitan selvittämiseksi, erilaisten talous- tai uimavesiin liittyvien valitusten tai häiriötilanteiden vuoksi tai pintojen/instrumenttien puhtauden selvittämiseksi (saunat, pesutilat, kauneushoitolat, muut ihonkäsittelyhuoneistot). Näytteenotto on menettelynä poikkeuksellinen ja pääsääntöisesti maksullinen, epidemiaselvityksiä lukuun ottamatta.

5 Tupakkalain mukainen valvonta

Tupakkalain (549/2016) tavoitteena on, että tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käyttö loppuisi. Tupakkalain mukaan kunnan tulee valvoa tupakkatuotteiden, nikotiinipussien, sähkösavukelaitteiden ja niissä käytettävien nikotiinia sisältävien ja nikotiinittomien nesteiden sekä poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden, kuten yrttisavukkeiden ja vesipiipputupakan, myyntiä ja muuta luovuttamista. Lisäksi valvotaan omavalvontaa koskevien säännösten, markki-

nointi- ja esilläpitokieltoja koskevien säännösten sekä tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevien säännösten noudattamista valvonta-alueella.

Tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja/tai savuttomien nikotiinituotteiden vähittäis- tai tukkumyynnin aloittava toiminnanharjoittaja tekee hakemuksen sähköisen asiointikanavan kautta tai kirjallisesti. Käsittelyssä hakemus liitteineen voidaan todeta tiedoiltaan puutteelliseksi tai riittäväksi. Puutteellisesta hakemuksesta lähetetään hakijalle täydennyspyyntö. Hyväksyttävä hakemus ja sitä vastaava hyväksyttävä myyntipaikka johtavat myyntiluvan myöntämiseen. Päätös myyntiluvan myöntämisestä lähetetään myyntipaikassa esillä pidettävän myyntilupa-asiakirjan kanssa toiminnanharjoittajan hakemuksessa ilmoittamaan osoitteeseen. Päätöksestä peritään ympäristölautakunnan hyväksymän taksan mukainen maksu. Valvonnasta peritään vuosittainen valvontamaksu, jonka suuruus määräytyy myyntipisteiden sekä myytävien tuotteiden lukumäärän mukaan. Aloitusvuonna maksu peritään päätösmaksun yhteydessä sen mukaan, kuinka monta täyttä toimintakuukautta vuodessa on jäljellä. Vanhan tupakkalain voimassa ollessa myönnetyt luvat ovat edelleen voimassa. Toimijan tulee kuitenkin ilmoittaa ympäristöterveydenhuoltoon, jos toimipaikassa aloitetaan nikotiininesteiden ja/tai savuttomien nikotiinituotteiden myynti.

Toimijan tulee pitää jokaisessa myyntipisteessä esillä myyntilupa-asiakirjan lisäksi myyntikieltoilmoitus. Vähittäismyyntiä harjoittavan toimijan on laadittava STM:n asetuksen tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden vähittäismyynnistä (593/2016) mukainen omavalvontasuunnitelma, johon tulee kirjata kaikki tuoteryhmät, joita omavalvonta koskee, uusien työntekijöiden perehdytykset, ikätarkastuksiin liittyvät ongelmatilanteet ja välitysepäilyt sekä ongelmatilanteiden ja viranomaisten tarkastusten vuoksi tehdyt toimenpiteet. Omavalvonnalle tulee nimetä vastuuhenkilö ja se tulee päivittää tarvittaessa. Omavalvontasuunnitelman tulee olla myyntipaikan työntekijöiden saatavilla ja kirjauksia on säilytettävä kuluvan kalenterivuoden ja sitä seuraavan kalenterivuoden ajan.

Tupakkalain mukaan valvontayksikkö kerää maksuja myyntilupien tai ilmoituksen käsittelemisestä, myynnin valvonnasta sekä tupakointikieltojen määräämisestä asuinyhteisöön. Kaikki muu valvonta on toimijoille maksutonta.

5.1 Tarkastukset

Tarkastuksella tarkoitetaan valvontaviranomaisen säännöllisesti ja ennalta suunnitellusti tekemää tarkastusta, jossa arvioidaan valvontakohteen toiminnan ja tilojen vaatimuksenmukaisuus. Seurantatarkastukset, joilla varmistetaan annettujen ohjeiden ja määräysten toteutuminen, kuuluvat myös valvontasuunnitelman mukaisiin tarkastuksiin. Tarkastus tehdään ilmoittamatta tai sovitusti. Tarkastuksesta ilmoittaminen ei saa vaarantaa valvonnan tarkoituksen toteutumista. Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus, jossa mainitaan tarkastetut asiat. Tarkastuskertomus toimitetaan tiedoksi asianosaisille. Tarkastuskertomus voidaan tarvittaessa lähettää tiedoksi myös muille viranomaisille.

Tupakkalain mukaista säännöllistä valvontaa voidaan suorittaa myös muiden valvontakäyntien yhteydessä. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin tehdyn muun ympäristöterveydenhuollon lain mukaisen tarkastuksen yhteydessä on luontevaa valvoa myös tupakkalain perusteella tupakan myyntiä ja mainontakieltoa riittävällä laajuudella. Tarkastetut asiat, mahdolliset havaitut epäkohdat ja noudatetut lainkohdat raportoidaan erillisellä tarkastuskertomuksella.

Tarkastukseen valmistaudutaan perehtymällä asiakirjoihin:

- luetaan valvontakohdetta koskevat asiapaperit ja mahdolliset lupaehdot
- selvitetään mahdolliset valvontakohteelle annetut aikaisemmat huomautukset tai määräykset
- huomioidaan mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut valitukset tms.

Vähittäis- tai tukkumyyntitoimintaan kohdistuvalla tarkastuksella käydään läpi kaikki seuraavat asiat tai osa niistä, riippuen tarkastuksesta siitä mitä tupakkatuotteita ja muita nikotiinia sisältäviä tuotteita toimijalla on myynnissä:

- myyntilupaan liittyvät asiat:
  - onko toimija ilmoittanut viranomaiselle myynnissä olevat tuotteet oikein, onko myyntipisteitä ilmoitettu määrä ja vastaako tuotteiden sijoittelu ilmoitettua
  - valvooko myyjä jatkuvasti tupakkalain alaisten tuotteiden ostotilannetta
  - onko jokaisessa myyntipisteessä myyntilupa-asiakirja ja myyntikieltoilmoitus

- ikärajoihin liittyvät asiat:
  - myydäänkö tupakkalain alaisia tuotteita alaikäisille
  - onko toimijalla säännöt täyttävä omavalvontasuunnitelma
  - onko omavalvontasuunnitelmalle nimetty vastuuhenkilö
  - onko myyjät koulutettu tupakkalain säännöksiin
  - toimivatko mahdolliset alle 18-vuotiaat myyjät yli 18-vuotiaan valvonnassa

- tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkaukset:
  - myydäänkö tuotteita vähittäismyyntipakkauksissa (poikkeuksena yksittäin myytävät sikarit)
  - täyttyvätkö vähittäispakkauskokoihin liittyvät säännökset
  - voidaanko vähittäismyyntipakkaus jakaa pienemmiksi pakkauksiksi
  - ovatko pakkaukset (savukkeet ja kääretupakka) materiaaliltaan ja tyypiltään lain mukaisia
  - onko vähittäismyyntipakkauksissa suomen- ja ruotsinkieliset pakkausmerkinnät
  - onko vähittäismyyntipakkauksissa kuvalliset varoitukset
  - onko vähittäismyyntipakkauksissa ei-sallittuja merkintöjä (esimerkiksi tuotteen ominaisuuksiin, riskeihin tai päästöihin liittyviä)
  - onko mahdollisesti irrallisina myytävissä sikarit varustettu vaadituilla pakkausmerkinnöillä
  - ovatko pakkausten turvaominaisuudet sellaisia kuin pitää

- sähkösavukkeiden ja niissä käytettävien nesteiden vähittäismyyntipakkaukset:
  - myydäänkö sähkösavukkeet ja niissä käytettävät nesteet vähittäismyyntipakkauksissa
  - onko nikotiininesteen nikotiinipitoisuus korkeintaan 20 mg/ml
  - onko vähittäismyyntipakkauksissa luettelo tuotteen sisältämistä ainesosista, maininta tuotteen nikotiinipitoisuudesta ja annostuksesta, valmistajan eränumero, suositus siitä, että tuote on pidettävä lasten ulottumattomissa, suomen- ja ruotsinkieliset terveysvaroitukset, lehtisen jossa on tietoja tuotteesta, sen käytöstä ja yhteystiedot
  - mitkä edellisistä merkinnöistä on tyhjissä sähkösavukelaitteissa tai nikotiinittoman nesteen vähittäismyyntipakkauksessa
  - onko vähittäispakkauksissa kiellettyjä merkintöjä

- sähkösavukkeiden ja täyttösäiliöiden merkinnät:
  - onko nikotiininesteellä valmiiksi täytetyn sähkösavukkeen sekä täyttösäiliön pakkaus merkitty CLP-asetuksen mukaisesti

- poltettavaksi tarkoitetun kasviperäisen tuotteen vähittäismyyntipakkausmerkinnät:

  - onko pakkauksessa suomen- ja ruotsinkieliset varoitukset tuotteen aiheuttamista terveyshaitoista
  - onko vähittäismyyntipakkauksissa ei-sallittuja merkintöjä (esimerkiksi

tuotteen ominaisuuksiin tai riskeihin liittyviä)

- yleiset kiellot:
  - myydäänkö vähittäismyyntipaikassa nuuskaa, purutupakkaa tai nenänuuskaa
  - myydäänkö vähittäismyyntipaikassa nikotiininestettä, jonka nikotiinipitoisuus on yli 20 mg/ml
  - myykö tai luovuttaako toimija tupakkatuotteita, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä etäviestimien kautta
  - onko käytössä automaattisia myyntilaitteita
  - kuuluvatko tupakkatuotteet tai tupakointivälineet kanta-asiakasohjelmiin (annetaanko niistä hintahyvitystä)

- esilläpitokielto:
  - onko kohteessa esillä tupakkatuotteita, vastikkeita, sähkösavukkeita, nikotiininesteitä tai tavaramerkkejä
  - voivatko asiakkaat ottaa itse edellä mainittuja tuotteita
  - jos myyntipaikassa on kuvasto tai luettelo, täyttävätkö ne vähittäismyyntiasetuksen vaatimukset
  - missä kuvastoa tai luetteloa säilytetään

- markkinointikielto:
  - onko myyntipaikassa tupakkalain alaisten tuotteiden mainoksia tai epäsuoraa mainontaa
  - onko tuotteiden esillepano mainonnallista
  - ovatko hintamerkinnät mainonnallisia
  - kohdistuuko mahdollinen mainonta lapsiin
  - onko myyntipaikassa mainonnallisia tai alaikäisiä kiinnostavia myyntikieltoilmoituksia

- jäljitettävyys
  - tuotteiden jäljitettävyyden toteutumisen valvonta toissijaisen tietovaraston avulla, jäljitettävyysmerkintä

- tuoteilmoitukset
  - tupakkalain tuoteilmoitusten hakupalvelusta tarkistetaan, onko tuotteesta tehty lain edellyttämät ilmoitukset ennen tuotteiden saattamista Suomen markkinoille

Tarkastuksilla voidaan käyttää apuna LVV:n laatimia tarkastuslistoja. Mikäli tarkastuksella havaitaan epäkohtia, ohjeistetaan toimijaa. Tarvittaessa annetaan toimenpidekehotus tai määräys. Havaituista säännöstenvastaisuuksista ilmoitetaan viivytyksettä LVV:oon.

Tupakkalain 74 §:ssä on määritetty tiloja ja tapahtumia, joissa tupakointi on kielletty. Valvontaa voidaan ja on suositeltavaakin tehdä näissä kohteissa muun ympäristöterveydenhuollon yhteydessä. Mikäli epäkohtia havaitaan, voidaan kohteeseen tehdä tupakkalain mukainen tarkastuskäynti.

Tupakointikieltoja ja -rajoituksia valvotaan ravintoloissa tai ravitsemisliikkeissä, joissa on erillinen tupakointitila. Tupakointitiloja tarkastettaessa käydään läpi omavalvontasuunnitelma, jossa esitetään, kuinka tupakointitilan toimivuus varmistetaan ja kuinka tilan olosuhteita ja järjestystä valvotaan tilan ulkopuolelta. Tupakointitilan koon tulee olla suhteutettuna liikehuoneiston kokoon ja asiakaspaikkojen määrää eikä sinne saa tarjoilla. Tupakansavua ei saa kulkeutua tupakointitilan ulkopuolelle. Sisällä olevissa asiakastiloissa, joissa tupakointi on kielletty, tulee olla selkeä ja riittävän suuri tupakointikieltomerkintä. Lisäksi tulee olla selkeät opasteet tilaan, jossa tupakointi on sallittua.

Myös ulkotapahtumien tupakointijärjestelyjä valvotaan. Järjestelyistä on vastuussa ulkotilan haltija tai yleisen tilaisuuden järjestäjä. Tupakointi on kielletty ulkotapahtumissa tiloissa, joissa yleisö on

paikoillaan, kuten katsomoissa. Tupakointi voidaan sallia sille varatulla alueella. Tupakointialueelle tulee olla opasteet ja se on merkittävä selkeästi.

Muita kuin suunnitelmallisia tarkastuksia tehdään tarvittaessa valitusten tai muiden viranomaisten esittämien valvontapyyntöjen perusteella. Suunnittelemattomat tarkastukset priorisoidaan suunniteltujen tarkastusten suhteen koska näissä on epäily tupakkalain säännösten rikkomisesta.

5.2 Valvontakohteiden tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika

LVV:n laatimassa valtakunnallisessa tupakkavalvonnan valvontaohjelmassa vuosille 2025-2028, ei ole määritetty suositeltuja, toimintatyyppikohtaisia tarkastustiheyksiä aiempaan tapaan. Toiminnat, joihin ei liity suurta väärinkäytön riskiä, tarkastetaan valvontaohjelman mukaisesti neljän vuoden välein. Tarkastustiheys arvioidaan kuitenkin kohteen mukaan ja tarkastusväliä voidaan lyhentää tai pidentää. Syitä lyhennetylle tarkastusvälille voivat olla esimerkiksi omavalvonnan puutteet tai aiemmat rikkomukset. Perusajatuksena on, että valvonnan kohdentaminen riskiperusteisesti tuo vaikuttavuutta. Valvontakäynnit suoritetaan yleensä elintarvikevalvonnan yhteydessä (taulukko 12).

Taulukko 12. Suunnitelmalliset tupakkavalvonnan tarkastukset valvonta-alueen toimintoihin toimintaluokittain ja -tyypeittäin.

Toimintaluokka	Toimintatyyppi	Kohde-toimintoja	Tarkastus-tiheys	Tarkastukset 2027
Tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myynti ja muu luovutus	Tukkumyynti (TupL)	1	0,5	1
Tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myynti ja muu luovutus	Vähittäismyynti (TupL)	71	0,25	18
Tupakointikiellot ja -rajoitukset	Virastot, viranomaiset ja niihin verrattavissa olevat muut julkiset laitokset sekä muut työyhteisöt	9	0,25	2
	YHTEENSÄ	**81**		**21**

Riskinarvio tehdään Vatissa, johon merkitään kunkin toiminnan päivitetty tarkastustiheys. Yhteen tarkastukseen varataan aikaa 2 h, jolloin suunniteltujen tarkastusten vaatima henkilöstöresurssi on noin kuusi henkilötyöpäivää. Lisäksi tehdään seurantatarkastuksia tarpeen mukaan.

5.3 Valvontaohjelman tavoite ja valvonnan painopisteet

Tupakkalain valvontaohjelman tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä Suomessa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta paikallista riskinarviota unohtamatta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteita.

Tupakkalain mukaisen valvonnan painopisteet valvontakaudelle on kerrottu taulukossa 13.

Taulukko 13. Tupakkalain mukaisen valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella 2025-2028.

2025-2028 Tupakkalain mukaisen valvonnan painopisteet
Savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta: - **valvotaan esimerkiksi tuotteiden nikotiinipitoisuutta, myynnissä olevia makuja, terveysvaroituksia, pakkausten ulkoasua,** - **ikärajavalvonta kuten muissakin tupakkalain mukaisissa tuotteissa**
Laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa: - **valvotaan turvaominaisuusmerkintää pakkauksissa** - **varmistutaan että jäljitettävyys toteutuu (tuotteet sekä talouden toimijan omat tiedot toissijaisesta tietovarastosta)** - **viranomaisyhteistyön luominen ja vakiinnuttaminen**
Etämyynti: - **puututaan etämyyntikiellon piirissä olevien tuotteiden myyntiin internetin välityksellä**
Mainonta: - **valvotaan kaikkia tupakkalain mukaisia tuotteita koskeva ehdotonta markkinointikieltoa** - **mainonnan valvominen eri kanavissa** - **viranomaisyhteistyö eri tasoilla**
Ehkäisevä päihdetyö: - **osallistuminen ehkäisevän päihdetyön työryhmän työskentelyyn**

Valvontayksikön omana, riskinarviointiin perustuvana painopisteenä keskitytään erityisesti nikotiinipussien myyntiin. Jokaisella suunnitelmallisella tupakkalain mukaisella tarkastuksella tarkastetaan vähintään uuden valvontatietokannan tarkastuslomakkeen mukaisesti nikotiinipusseista tarkastettavat asiat, huomioiden lainsäädännön siirtymäajat.

Lisäksi painotetaan viranhaltijoiden osaamisen kehittämistä toimintaympäristön muuttuessa. Osaamisesta pidetään huolta osallistumalla koulutuksiin ja perehtymällä ohjeistukseen.

5.4 Suunnittelematon valvonta ja sidosryhmätyöskentely

Tupakkalain mukainen valvonta sisältää myös paljon sellaista työtä, jota ei voida suunnitella etukäteen. Valvontayksikössä käsitellään esimerkiksi erilaisia myyntiin tai savuttomuuteen liittyviä rikkomuksia tai valituksia, käsitellään hakemuksia ja ohjataan toimijoita. Valvontayksikössä varataan resursseja neuvonnan, ohjauksen ja lausuntojen antamiseen. Lisäksi LVV:lta voi tulla tarkastuspyyntöjä tai esimerkiksi tietopyyntöjä, jotka on toteutettava toimeksiannon mukaisesti. **Tupakointikieltojen määräämiseen asuntoyhteisöihin ei enää varata resursseja koska hallitus on ehdottanut eduskunnalle, että taloyhtiöt voisivat vuoden alusta lähtien itse kieltää tupakoinnin myös parvekkeilla ja asuintiloissa.**

5.5 Näytteiden ottaminen sekä tutkituttaminen laboratoriossa

Tupakkalain toteutumisen valvonnassa ei normaalisti oteta näytteitä. Valvontasuunnitelman mukaiseen tarkastukseen voidaan kuitenkin sisällyttää erityistapauksissa ilmanvaihdon riittävyyteen, tupakansavun leviämiseen ja savumäärään liittyviä mittauksia ja tutkimuksia, joista aiheutuneet näytteenotto- ja analysointikulut laskutetaan toimijalta. Myös tupakkatuotteita, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineitä saatetaan tarvittaessa ottaa näytteeksi ja tutkimuksiin. Tutkimukset pyritään teettämään akkreditoiduissa tai muutoin hyväksytyissä laboratorioissa.

5.6 Tupakkavalvonnan toteutumisen arviointi

Kuten muidenkin ympäristöterveydenhuollon osa-alueiden kohdalla, myös tupakkavalvonnan onnistumista arvioidaan vuosittain lautakunnalle. Toteutumista arvioitaessa lasketaan, kuinka katta-

vasti suunnitelma on toteutunut, kuinka paljon valvontaan on käytetty aikaa, arvioidaan projekteihin osallistumista ja resurssien riittävyyttä. Mikäli tavoitteisiin ei päästy, pohditaan syitä heikoille tuloksille.

6 Lääkelain mukainen valvonta

Lääkelain (395/1987) mukaan nikotiinikorvaushoitoon tarkoitettuja lääkevalmisteita saadaan myydä tupakanmyyntipaikoissa kunnan myöntämän luvan perusteella ja nikotiinivalmisteiden myyntiä tulee valvoa kunnan toimesta. Apteekit voivat myydä nikotiinikorvausvalmisteita ilman kunnan myöntämää lupaa eikä niitä myöskään valvota.

Nikotiinikorvausvalmisteiden vähittäismyyntilupahakemuksen käsittelystä ja vuotuisesta valvonnasta peritään maksut voimassa olevan taksan mukaisesti.

Lääkelakiin perustuvalla tarkastuksella valvotaan, että tuotteet on sijoiteltu asianmukaisesti ja että ikärajoja noudatetaan myyntitapahtuman yhteydessä. Tuotteiden säilytyslämpötilojen tulee olla oikeat ja viimeisiä myyntipäiviä tulee seurata. Mikäli tarkastuksella havaitaan epäkohtia, voidaan säännösten vastainen toiminta kieltää. Tarkastukset tehdään pääsääntöisesti tupakkalain mukaisen valvontakäynnin yhteydessä.

Tarkastustiheydestä ei ole annettu valtakunnallista suositusta, joten valvontayksikkö noudattaa (taulukko 14) tupakkalain mukaisen valvontaohjelman suositeltua tarkastustiheyttä.
Tarkastustiheyttä voidaan nostaa tai laskea kohteen aiemman valvontahistorian mukaan.

Taulukko 14. Nikotiinikorvausvalmisteiden myynnin suunnitelmalliset tarkastukset

Toimiala	Toimintaluokka	Kohdetoimintoja	Tarkastustiheys	Tarkastukset 2027
Lääkelaki-toimiala	Nikotiinikorvaustuotteet (vähittäismyynti)	44	0,25	11

Nikotiinivalmisteiden myynnin suunnitelmalliseen valvontakäyntiin arvioidaan käytettävän raportointeineen kaksi tuntia. Tällöin lääkelain mukaiseen valvontaan varataan kolme henkilötyöpäivää. Lisäksi hakemusten ja ilmoitusten käsittely vie työaikaa.

Nikotiinikorvausvalmisteiden valvonnan toteutuminen arvioidaan vuosittain tehtävässä toteumassa.